

Flerårsplan 2020-2022

analys av ekonomisk utveckling för koncernen Stockholm Vatten och Avfall

Resultaträkning

Flerårsplan 2020-2022 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan
Taxebaserade intäkter	1 847	1 900	2 011	2 140	2 272
Övriga intäkter	418	410	422	426	469
Summa externa intäkter	2 265	2 310	2 433	2 566	2 741
Aktiverat arbete	105	119	124	129	131
Summa intäkter	2 370	2 429	2 557	2 695	2 872
Varor/Material/Kemikalier	-79	-92	-94	-98	-108
Entreprenadkostnader	-597	-608	-713	-728	-791
Energikostnader	-117	-139	-136	-142	-151
Skadeståndskostnader	-17	-15	-18	-18	-18
Konsultarvoden	-73	-75	-86	-86	-86
Personalkostnader	-445	-502	-534	-564	-587
Övriga externa kostnader	-429	-444	-436	-448	-473
Summa driftkostnader	-1 757	-1 875	-2 017	-2 084	-2 214
Res före avskrivningar och finansnetto	613	554	541	611	658
Avskrivningar	-367	-340	-398	-405	-423
Finansnetto	-94	-114	-131	-173	-209
Resultat efter finansnetto	152	99	11	32	25

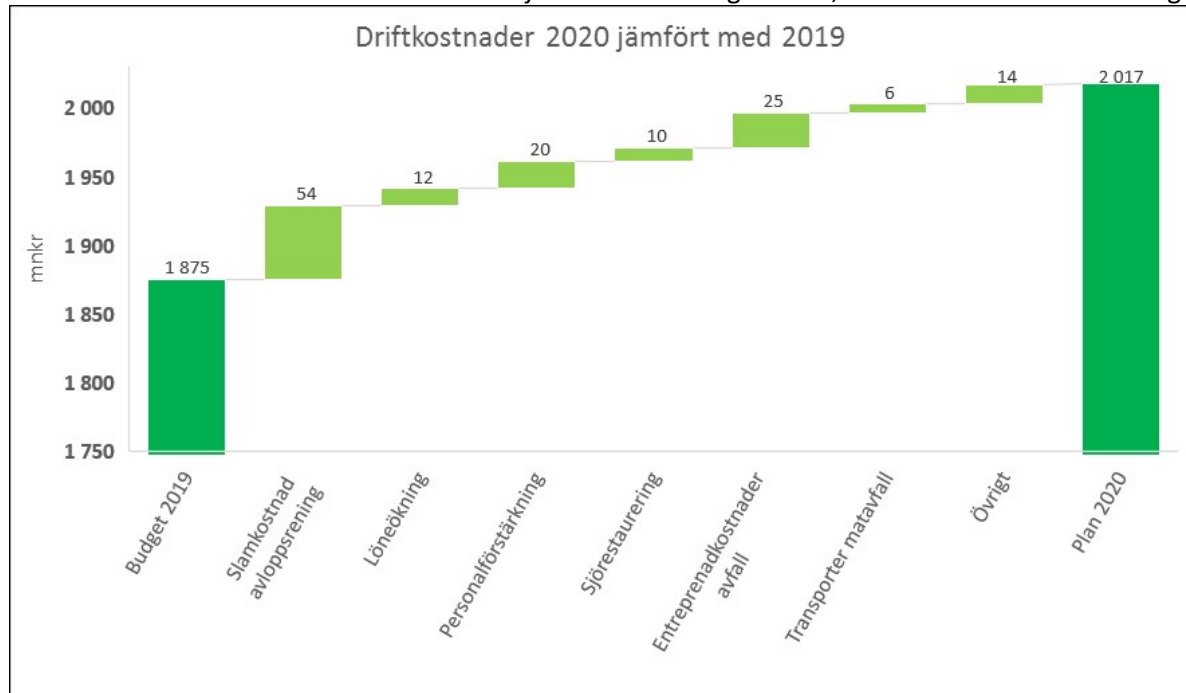
Intäkter

Som en följd av befolkningstillväxten förväntas intäkterna från VA-taxans bruksavgifter öka med 1 % per år utöver den årliga avgiftshöjningen som föreslås till 5 % per år under åren 2020-2022. För Avfall estimeras en taxeökning på 7 % per år för att täcka kostnadsökningarna under perioden.

Aktiverat arbete utgörs av den tid som anställd personal lägger på investeringsprojekt. Ökningen av aktiverat arbete motsvarar ökningen av antal anställda.

Driftkostnader 2020 jämfört med 2019

Driftkostnaderna ökar med 142 mnkr 2020 jämfört med budget 2019, vilket motsvarar 8% i ökning.

Den största kostnadsökningen beror på en ny hantering av slam från avloppsreningsverken. Bolaget har länge sökt avsättning för slammet då nuvarande leverantör sagt upp avtalet. Den nya lösningen går ut på att slammet ska spridas på åkermark vilket kräver REVAQ-certifiering. Den nya entreprenaden ger en kostnadsökning om 54 mnkr.

I planen inräknas en årlig löneökning om 2,2% vilket år 2020 uppgår till 12 mnkr.

Personalförstärkningarna i verksamheten motsvarar 20 mnkr. Inom avloppsrening krävs ytterligare resurser pga ny maskinpark, för underhåll och drift, samt inom process för att kunna arbeta parallellt i de gamla och nya reningsverken då processer relaterade till SFA startar. Även inom projektverksamheten återfinns en personalförstärkning huvudsakligen till följd av Stockholms framtida vattenförsörjning, övertagandet av huvudmannaskapet för sopsugsanläggningar samt Högdalens sorteringsanläggning.

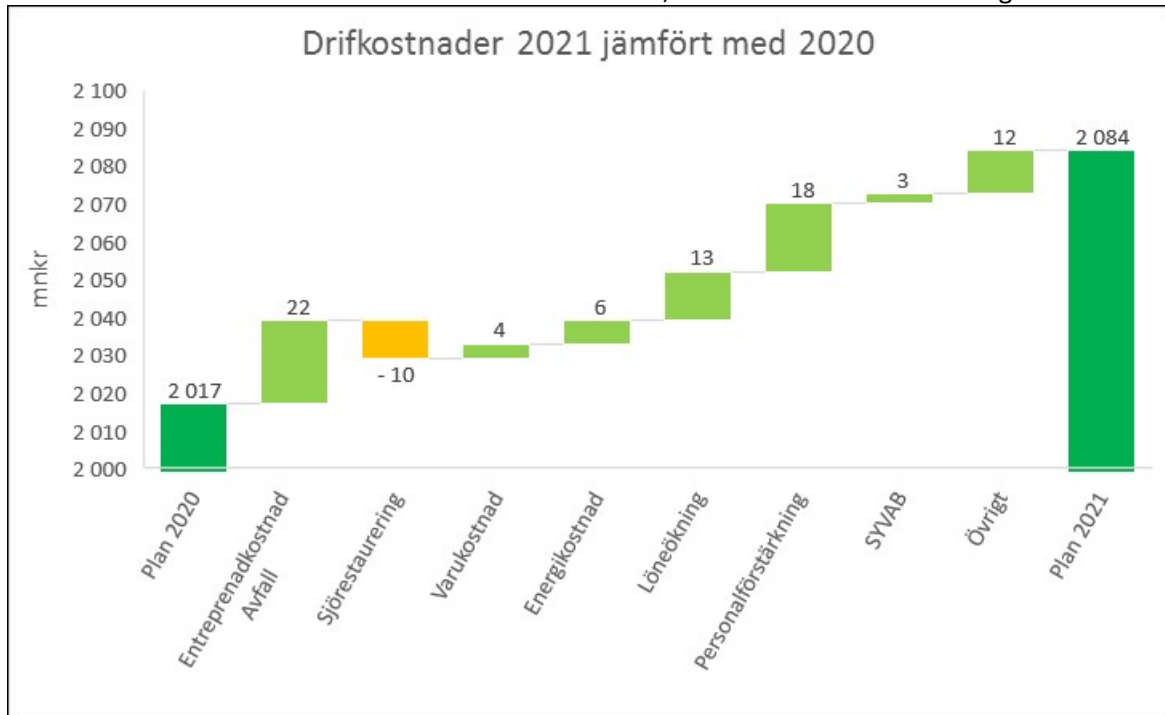
Bolaget har fått ett uppdrag att hantera sjömiljön för olika vattendrag i Stockholm. År 2020 kommer sjön Magelungen att fällas. Uppdraget finansieras av staden, vilket innebär att kostnadsökningen på 10 mnkr möts av motsvarande intäkt.

Avfallsverksamhetens nya entreprenadavtal för ÅVC och farligt avfall samt kostnader för att säkerställa insamlingen motsvarar tillsammans 25 mnkr. Matavfallsinsamlingen beräknas öka vilket medför att transportkostnaderna ökar med 6 mnkr.

I övrigt finns i planen en årlig kostnadsökning om 5% för avloppsreningen hos SYVAB vilket motsvarar c:a 3 mnkr. Då tidplanen för nedläggningen av reningsverket i Bromma senarelagts finns även behov av att göra mer förebyggande underhåll vilket ökar kostnaden med 4 mnkr. Här ingår även ökade lokalkostnader för ÅVC Skärholmen och arrendehyra för HSMA/Trädgård.

Driftkostnader 2021 jämfört med 2020

Från år 2020 till 2021 ökar driftkostnader med 67 mnkr, vilket motsvarar 3% i ökning.

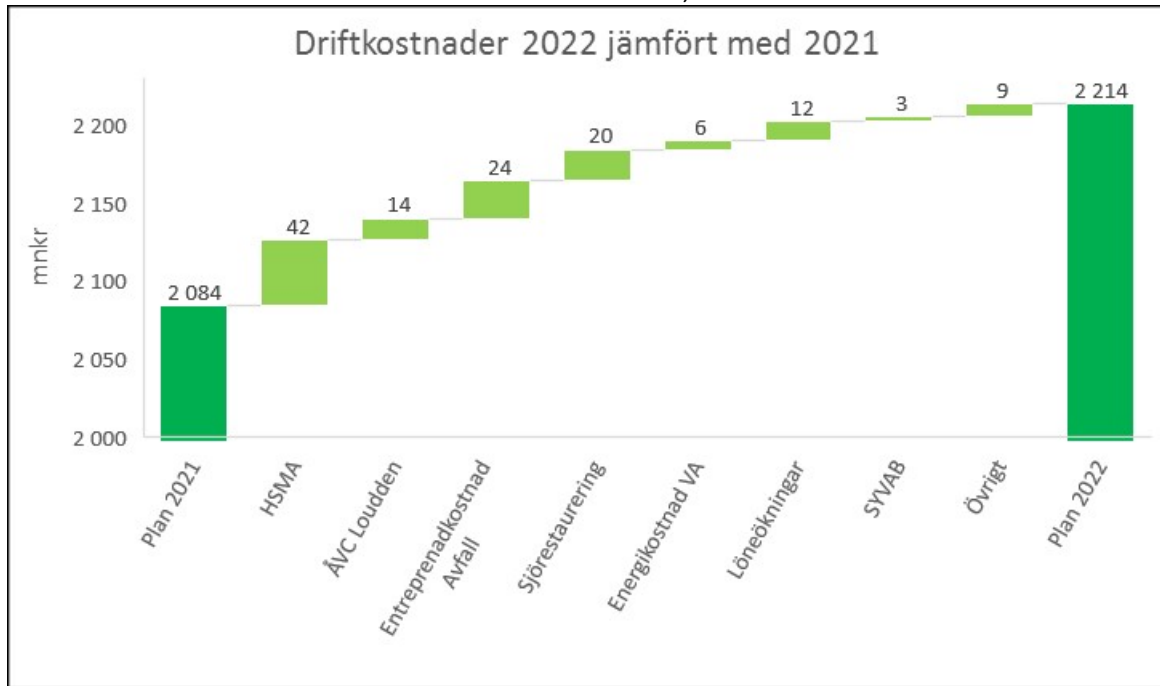

Avfalls entreprenadkostnader ökar med 22 mnkr för att hantera ökade mängder matavfall men också för att klara av utökad verksamhet på återvinningscentralerna.

Under 2021 genomförs inte motsvarande sjörestaurering som 2020 vilket medför att kostnaden minskar mellan åren. Energikostnaden ökar främst då Bioblock 1 på Henriksdals reningsverk har tagits i drift, men även för att regelverket kring energiskatt ändras vilket innebär att återbäring för fjärrvärmeproduktionen minskar. Löneökningen prognostiseras till 2,2% och personalförstärkningen avser främst ledningsnät, projekt och avloppsrening.

Driftkostnader 2022 jämfört med 2021

Från år 2021 till 2022 ökar driftkostnaden med 130 mnkr, vilket motsvarar 6%.

Högdalens sortering och matavfallsanläggning (HSMA) kommer att driftsättas vid halvårsskiftet 2022 vilket gör att driftkostnaderna ökar med 42 mnkr. En ny återvinningscentral öppnar i Loudden och ökar kostnaderna med 14 mnkr. Avfalls entreprenörskostnader ökar framför allt för att svara upp mot ökade mängder matavfall.

Sjörestaurering genomförs i Drevviken till en beräknad kostnad om 20 mnkr. Uppdraget finansieras av staden, vilket innebär att kostnadsökningen möts av motsvarande intäkt.

Energikostnaden ökar pga ny energikrävande teknik. Den årliga löneökningen om 2,2% motsvarar 12 mnkr för år 2021. SYVAB-avtalets kostnader ökar med 5%, vilket motsvarar 3 mnkr.

Avskrivningar och Finansnetto

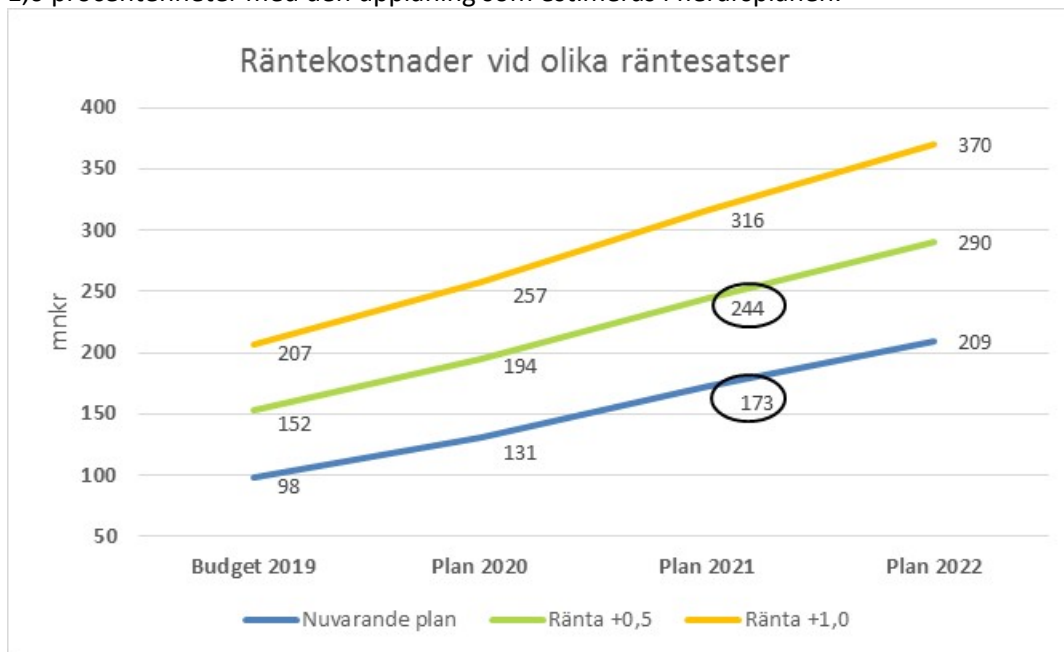
Avskrivningskostnaderna ökar från 340 mnkr 2019 till 423 mnkr 2022, vilket är en ökning om 83 mnkr. Flerårsplanen bygger på befintliga avskrivningsplaner men även på antaganden om tidpunkt då projekt kommer att vara färdiga att ta i drift och därmed börjar skrivas av. Under 2020 driftsätts t ex den första delen av SFA-anläggningen (Bioblock 1) vilket påverkar avskrivningarna med 15 mnkr per år. Bolaget har under de senaste åren haft stora investeringar och avskrivningarna kommer därför att öka kraftigt under de närmaste åren.

Bolagets finansnetto består huvudsakligen av kostnadsränta på koncernskulden gentemot Stockholms stad. Räntesatsen höjs under perioden från 0,91 % för 2019 till 1,3 % för 2022. Bolagets belåning beräknas öka från ca 12 miljarder vid utgången av 2018 till 22 miljarder 2022. Detta ökar räntekostnaden från 114 mnkr 2019 till 209 mnkr 2022.

I avskrivnings- och räntekostnader finns osäkerhet i framtida investeringstakt och räntesats.

Räntekänslighetsanalys

Av nedanstående tabell framgår hur räntekostnaden utvecklas vid räntehöjningar om 0,5 respektive 1,0 procentenheter med den upplåning som estimeras i flerårsplanen.

Tabellen visar att en ökning av räntenivån med t ex 0,5 procentenheter ger en räntekostnadsökning från 173 till 244 mnkr år 2021.

Investeringar

Nedanstående bild visar planerade investeringar inom bolagets olika verksamhetsområden fram till år 2024.

mnkr	Budget 2019	Prognos 2020	Prognos 2021	Prognos 2022	Prognos 2023	Prognos 2024	Utfall 2018
	Pågående, avslutade innevarande år och investeringsförslag						
Vattenproduktion	248	293	277	322	281	694	202
Ledningsnät - befintligt nät	428	498	703	788	862	868	422
Avloppsrening	336	418	254	226	428	307	290
Övriga investeringar	28	6	6	5	5	5	16
Uppdragsinvesteringar	57	74	16	16	11	11	15
Avfall	234	294	430	256	27	25	22
Summa exkl EXPL och SFA	1 331	1 582	1 686	1 613	1 614	1 909	966
Ledningsnät - exploateringsområden	700	700	700	700	700	700	628
Avfall - exploateringsområden	5	47	99	187	144	169	0
SFA	1 150	1 276	1 115	1 315	1 133	586	517
Total	3 186	3 606	3 600	3 815	3 591	3 365	2 112
<i>Inkomster exploateringsprojekt</i>	-352	-285	-210	-163	-162	-240	

Vattenproduktion

För att möta de utmaningar som dricksvattenförsörjningen står inför ökar den totala investeringsvolymen för vattenproduktion (vattenverken), vilket ligger väl i linje med den strategiska planen och beslut om genomförande av Stockholms framtida vattenförsörjning (SFV). Anläggningsdelar som redan identifierats som kritiska och är i stort behov av ombyggnation är snabbfilterhallar på såväl västra Norsborg som på Lovö. På västra Norsborg pågår ombyggnation (65 mnkr under perioden 2020-2024). För Lovö genomfördes projektering under 2018 och byggtiden beräknas till 2019-2022 med en indikativ total utgift på 150 mnkr. Vidare uppförs på Östra Norsborg fyra nya överbyggda långsamfilter för att öka vattenverkets kapacitet och säkerställa kvaliteten för den framtida dricksvattenförsörjningen (c:a 150 mnkr under perioden 2020-2021). Under 2020 planeras påbörjan av ett nytt råvattenintag på Lovö, intag 3 (totalprognos c:a 100 mnkr). En ny produktionslinje på Lovö börjar projekteras under 2021, med förväntad byggstart 2024 och en indikativ totalprognos på c:a 1 500 mnkr. Arbetet med att säkra processövervakningen sker dels genom utbyte av det överordnade SCADA-systemet, dels genom utbyte av gamla understationer och operatörspaneler. Utbytet av det överordnade SCADA-systemet (20 mnkr 2020) har försenats c:a 1 år pga att upphandlingen överprövats i en rad instanser. Till följd av beslut om genomförande av SFV i styrelsen november 2018 genomförs under 2019 en utredning av kontor och personalutrymmen på Lovö för att anpassas till förutsättningarna SFV innebär. Ombyggnation beräknas att genomföras 2021 (20 mnkr).

Ledningsnät

Åtgärder i femårsplanen 2020-2024 riktas mot att möta det ökade behovet av vatten- och avloppstjänster som sker i och med att Stockholmsregionen växer och utvecklas men också för att möta de miljö- och hälsokrav som ligger inom ledningsnäts ansvarsområde. För att säkerställa dricksvattenförsörjningen planerar bolaget att investera c:a 1000 mnkr i renoveringar samt ny- och ombyggnationer på vattenreservoarer under perioden 2020-2024. Här ingår en utvidgning av Ugglevikens reservoar samt tätning av Tenstareservoaren. Vidare planeras åtgärder på dricksvattensystemet som syftar till att öka leveranssäkerheten och klara Stockholms framtida vattenförsörjning (SFV) genom att förstärka huvudsystemen som förbinder vattenverken med de stora reservoarerna. Det handlar bland annat om sträckan Norsborg-Tallkrogen-Tyresö samt från Lovö vattenverk mot Tensta och in mot Trekanten. Ett av de största projekten under perioden är Mässtunneln (c:a 500 mnkr), med syfte att avlasta befintligt avloppssystem inom Mässtaden så att området kan bebyggas utan risk för källaröversvämningar i VA-systemet nedströms. Mässtunneln ersätter även SFA:s tidigare planerade grentunnel genom Årsta för att avlasta en bräddpunkt i

Bägersta byväg. Mässtunneln ska dessutom avlasta kända hydrauliska flaskhalsar i ledningssystemet. Ytterligare åtgärder i huvudavloppssystemen planeras för att kunna möta det ökade kapacitetsbehovet. SVOA har en rad åtgärder i sin åtgärdsplan som syftar till att minska föroreningsbelastningen från dagvatten till stadens recipienter, totalt uppgår dessa till 100 mnkr under perioden. Där ingår den planerade utvidgningen och ombyggnationen av Kräppladiket, där en utbyggnad innebär att en större mängd föroreningar kan avsättas samt en dagvattendamm som planeras på Grimstafältet, där dagvattnet måste pumpas för att kunna nå reningsdammen. Vidare ska nya Östbergatunneln byggas under perioden, med en totalprognos 2020-2024 om c:a 300 mnkr. Tunneln är en ca 2100 m lång dagvattentunnel i berg med syfte att avlasta Henriksdals reningsverk från dagvatten, frigöra bräddvattenkapacitet i befintlig brädd- och dagvattentunnel från Sicklaanläggningen samt öka kapacitet för avledning av dagvatten. I investeringsplanen ingår investeringar i ledningsnätet i exploateringsområden i Stockholm och Huddinge. För dessa projekt finns en osäkerhet vad gäller utfall och tidplaner, då bolaget inte har ensam kontroll av omfattning och tidpunkt för genomförandet och färdigställandet för denna typ av investeringar. De största exploateringsprojekten bolaget deltar i under perioden 2020-2024 är Slussen (225 mnkr), Årstafältet (180 mnkr) och Bromstensstaden (145 mnkr). Stockholm och Huddinge finansierar delar av dessa projekt, uppskattningsvis c:a 800 mnkr under perioden.

Avloppsrening

För att möta de utmaningar som avloppsreningsverken står inför med ökande belastning och högre inflöden, nytt miljötillstånd samt det strategiska beslutet att lägga ner Bromma avloppsreningsverk, har den totala investeringsvolymen för avloppsreningsverken ökat. SFA-projektet i sin helhet syftar till att öka vår förmåga och kapacitet att rena avloppsvattnet enligt vårt nya miljötillstånd. Ombyggnationen pågår under en 10-årsperiod fram till 2029 inom SFA-projektet och utöver det planerar och genomför Avloppsrening ytterligare åtgärder under perioden 2020-2024, såsom ombyggnad i befintligt slamlager (25 mnkr) samt ombyggnad av kontorsfastighet och mediabyggnad Henriksdal (200 mnkr vardera). RUFs indikerar att befolkningen ökar snabbare än vad tidigare prognoser angett och när SFA är färdigbyggt kommer vi att ligga nära den dimensionerade kapaciteten för 2040. Det betyder att vi under perioden behöver börja se över och planera nästa utbyggnation av Henriksdals reningsverk (Sickla). Stort fokus ligger på investeringar i Henriksdalsanläggningen. Mindre investeringar kommer att förekomma även för Bromma under perioden med fokus på tillgänglighet, arbetsmiljö, brand och säkerhet fram till nedläggningen 2026. Övriga investeringar under perioden 2020-2024 är bland annat grovrening Sickla (450 mnkr), uppgradering av luftningsbassänger (140 mnkr) och renovering röt-kammare (205 mnkr). Avloppsrening behöver även förbereda för investeringar i säkerhetslösningar då avloppsreningsverken framöver kan komma att klassas som skyddsobjekt.

SFA

Budget för SFA-projektet är fastställd till 9,2 miljarder kronor och efter en tidplanerevidering i november 2018 är de mest centrala milstolparna i projektet bestämda till juli 2026, då överledning skall kunna påbörjas från Bromma till Henriksdal. Henriksdal skall då vara färdigbyggt (förutom den fjärde och sista etappen i den biologiska reningen), Sickla skall vara färdigställt och tunneln som överleder avloppsvattnet från Bromma skall vara färdig. Under 2029 skall Henriksdal vara helt färdigställt. Enligt plan kommer driftsättning av Biolinje 1 att ske under tidperioden april-oktober år 2020. Därefter ställs Biolinje 6-7 (etapp 2) av för ombyggnation, med planerad driftsättning under år 2023. Sedan tar ombyggnationen av Biolinje 4-5 vid. Installationsarbeten i tekniktunnlarna påbörjas under 2020. Tekniktunnlarna kommer enligt plan att vara helt färdigbyggda och driftsatta under år 2022. Bergschakt för den nya slam-anläggningen pågår och planeras vara slutförd under hösten 2020. Därefter startar bygg- och installationsarbeten, bl a innefattande ny för- och slutavvattnings samt byggnad ovan mark. Renovering och ombyggnation av slam-tankar är uppstartad och genomförs etappvis fram till år 2026. I Sickla har ett antal arbeten av förberedande karaktär genomförts. Entreprenör för bergarbetena är upphandlad och dessa startas upp när positivt besked i

detaljplaneärendet erhållits. Bergarbetena pågår i närmare 3 år innan byggnation av pumpstationer, grovrening och försedimenteringsbassänger inleds med en färgställandetidpunkt i juli 2026.

Ett flertal överklaganden av bygglov, detaljplaner och miljötillstånd samt långa handläggningstider i instanser för prövning påverkar framdriften i projektet.

Avfall

Avfallsbolaget ska skapa effektiva lösningar för omhändertagandet av avfall; verka för att avfall från boende och verksamma i staden ska minska och det som ändå uppkommer ska tas om hand resurseffektivt; verka för att avfall som kan vara skadligt för människa eller miljö ska förebyggas och hanteras säkert; anpassa avfallshanteringen till människan; verka för att avfallshanteringens infrastruktur ska ses som en del av övrig samhällsplanering.

För att uppnå nivån om 70 % insamling av tillgängligt matavfall för biologisk behandling uppförs en anläggning för utsortering av matavfall samt plast och metall från hushållsavfallet i Högdalen, Högdalens sorterings- och matavfallsanläggning (HSMA). Bolaget investerar c:a 900 mnkr i anläggningen som är planerad att driftsättas 2023. För att ökad andel avfall skall gå till återbruk och återvinning ska man uppföra en ny återvinningscentral i Loudden under 2021- 2022 (60 mnkr) samt hitta en ersättningsplats för ÅVC Sättra och där uppföra en ny återvinningscentral (40 mnkr). ÅVC Lövsta flyttas 2020-2021 och anläggningen kompletteras med en återbruksdel (55 mnkr). Bolaget planerar under 2020 att utveckla ÅVC Östberga med ny återbruksdel och nya personalutrymmen (20 mnkr), samt utveckla och öka kapaciteten för mottagning av trädgårdsavfall. ÅVC Trädgård i Högdalen flyttas (35 mnkr) i samband med byggandet av sorteringsanläggningen, och man planerar även en utbyggnad av mottagningskapaciteten för ÅVC Bromma (35 mnkr). Bolaget har som mål att uppföra minst en mini-ÅVC/återbruksanläggning i enlighet med ägardirektiven, och i investeringsplanen ingår uppförandet av en mini-ÅVC i Stenstaden. Vidare ska bolaget skapa förbättrade förutsättningar för att minimera mängden felsorterat farligt avfall. För att åstadkomma detta planeras driftsättning av två nya automatiska miljöstationer per år under perioden samt en ny miljöstation på ÅVC Vantör. Mark för avfallsrelaterad infrastruktur kommer behöva säkras under perioden. Med start under 2019 kommer bolaget att överta huvudmannaskapet för stationära sopsugar, vilket kommer påverka investeringsvolymen markant under kommande period. Nuvarande beräkning indikerar utgifter om c:a 650 mnkr under perioden 2020-2024. Finansiering från berörda byggherrar är beräknad till c:a 250 mnkr under samma period.

Koncernen Stockholm Vatten och Avfall AB

Resultaträkning

Flerårsplan 2020-2022 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan
Taxebaserade intäkter	1 847	1 900	2 011	2 140	2 272
Övriga intäkter	418	410	422	426	469
Summa externa intäkter	2 265	2 310	2 433	2 566	2 741
Aktiverat arbete	105	119	124	129	131
Summa intäkter	2 370	2 429	2 557	2 695	2 872
Varor/Material/Kemikalier	-79	-92	-94	-98	-108
Entreprenadkostnader	-597	-608	-713	-728	-791
Energikostnader	-117	-139	-136	-142	-151
Skadeståndskostnader	-17	-15	-18	-18	-18
Konsultarvoden	-73	-75	-86	-86	-86
Personalkostnader	-445	-502	-534	-564	-587
Övriga externa kostnader	-429	-444	-436	-448	-473
Summa driftkostnader	-1 757	-1 875	-2 017	-2 084	-2 214
Res före avskrivningar och finansnetto	613	554	541	611	658
Avskrivningar	-367	-340	-398	-405	-423
Finansnetto	-94	-114	-131	-173	-209
Resultat efter finansnetto	152	99	11	32	25

Investeringar

Flerårsplan 2020-2024 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan	2023 Plan	2024 Plan
Vattenproduktion	202	248	293	277	322	281	694
Ledningsnät - befintligt nät	422	428	498	703	788	862	868
Ledningsnät - exploateringsområden	628	700	700	700	700	700	700
Avloppsrening	290	336	418	254	226	428	307
Avfall	22	239	341	529	443	171	194
Övriga investeringar	16	28	6	6	5	5	5
Summa exkl uppdragsinv och SFA	1 580	1 979	2 256	2 469	2 484	2 447	2 768
Uppdragsinvesteringar	15	57	74	16	16	11	11
Summa exkl SFA	1 595	2 036	2 330	2 485	2 500	2 458	2 779
SFA	517	1 150	1 276	1 115	1 315	1 133	586
Summa inkl SFA	2 112	3 186	3 606	3 600	3 815	3 591	3 365

Stockholm Avfall AB

Resultaträkning

Flerårsplan 2020-2022 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan
Taxebaserade intäkter	607	615	660	706	751
Övriga intäkter	26	25	24	25	34
Summa externa intäkter	633	640	684	731	785
Aktiverat arbete	0	1	0	0	0
Summa intäkter	633	641	684	731	785
Varor/Material/Kemikalier	-7	-8	-9	-9	-17
Entreprenadkostnader	-431	-465	-509	-531	-574
Energikostnader	-1	-1	-1	-1	-4
Skadeståndskostnader	0	0	0	0	0
Konsultarvoden	-10	-9	-11	-11	-11
Personalkostnader	-31	-35	-37	-39	-49
Övriga externa kostnader	-27	-32	-34	-37	-55
Summa driftkostnader	-507	-550	-601	-628	-710
Res före avskrivningar och finansnetto	126	91	83	103	75
Koncerninterna intäkter & kostnader	-67	-61	-62	-62	-62
Res före avskr och finansnetto	59	30	21	41	13
Avskrivningar	-12	-12	-17	-14	-17
Finansnetto	-2	-2	-4	-9	-14
Resultat efter finansnetto	45	16	0	18	-18

Investeringar

Flerårsplan 2020-2024 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan	2023 Plan	2024 Plan
Avfall	22	239	341	529	443	171	194
Summa	22	239	341	529	443	171	194

Stockholm Vatten AB

Resultaträkning

Flerårsplan 2020-2022 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan
Taxebaserade intäkter	1 240	1 284	1 351	1 434	1 521
Övriga intäkter	392	385	398	401	435
Summa externa intäkter	1 632	1 669	1 749	1 835	1 956
Aktiverat arbete	102	114	124	129	131
Summa intäkter	1 734	1 783	1 873	1 964	2 087
Varor/Material/Kemikalier	-72	-84	-85	-89	-91
Entreprenadkostnader	-166	-143	-204	-197	-217
Energikostnader	-116	-138	-135	-141	-147
Skadeståndskostnader	-17	-15	-18	-18	-18
Konsultarvoden	-63	-66	-75	-75	-75
Personalkostnader	-414	-467	-497	-525	-538
Övriga externa kostnader	-403	-412	-402	-411	-418
Summa driftkostnader	-1 251	-1 325	-1 416	-1 456	-1 504
Res före avskrivningar och finansnetto	483	458	458	508	583
Koncerninterna intäkter och kostnader	68	61	62	62	62
Res före avskr och finansnetto	551	519	520	570	645
Avskrivningar	-355	-329	-381	-391	-406
Finansnetto	-91	-112	-127	-164	-195
Resultat efter finansnetto	105	78	12	15	44

Investeringar

Flerårsplan 2020-2024 (mnkr)	2018 Utfall	2019 Budget	2020 Plan	2021 Plan	2022 Plan	2023 Plan	2024 Plan
Vattenproduktion	202	248	293	277	322	281	694
Ledningsnät - befintligt nät	422	428	498	703	788	862	868
Ledningsnät - exploateringsområden	628	700	700	700	700	700	700
Avloppsrening	290	336	418	254	226	428	307
Övriga investeringar	16	28	6	6	5	5	5
Uppdragsinvesteringar	15	57	74	16	16	11	11
Summa exkl SFA	1 573	1 797	1 989	1 956	2 057	2 287	2 585
SFA	517	1 150	1 276	1 115	1 315	1 133	586
Summa inkl SFA	2 090	2 947	3 265	3 071	3 372	3 420	3 171

Budget

Stockholms
stad

Kommunfullmäktiges beslut

Kommunstyrelsens förslag till budget 2019 för Stockholms stad och inriktning för 2020 och 2021 samt ägardirektiv 2019-2021 för koncernen Stockholms Stadshus AB behandlades av kommunfullmäktige den 12 och 13 december 2018.

Kommunfullmäktige beslutade i enlighet med kommunstyrelsens förslag. Kommunfullmäktiges beslut avslutar textavsnittet för respektive nämnd och bolagsstyrelse.

Kommunfullmäktiges behandling av budgeten finns redovisad i kommunfullmäktiges debattprotokoll från den 12 och 13 december 2018.

Stockholm den 13 december 2018

Anna Körig Jerlmyr
Finansborgarråd

Magdalena Bosson
Stadsdirektör

Finansborgarrådets förslag till budget 2019 för Stockholms stad

Inriktning för 2020 och 2021

INLEDNING	1
Förutsättningar	19
Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser	27
NÄMNDER OCH STYRELSE UTOM ROTELINDELNING	
Kommunstyrelsen m.m.	41
Revisorskollegiet	55
Valnämnden	57
STADSDELSNÄMNDERNA	
Stadsdelsnämndernas uppgifter	59
Förskoleverksamhet	64
Verksamhet för barn, kultur och fritid	68
Äldreomsorg	71
Stöd och service till personer med funktionsnedsättning	77
Individ- och familjeomsorg inklusive socialpsykiatri	80
Stadsmiljöverksamhet	87
Ekonomiskt bistånd	91
Arbetsmarknadsåtgärder	93
FACKNÄMNDER	
Arbetsmarknadsnämnden	97
Avfallsnämnden	107
Exploateringsnämnden	109
Fastighetsnämnden	119
Idrottsnämnden	127
Kulturnämnden: kulturförvaltningen	135
Kulturnämnden: stadsarkivet	141
Kyrkogårdsnämnden	145
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	149
Servicenämnden	157
Socialnämnden	163
Stadsbyggnadsnämnden	177
Trafiknämnden	185
Utbildningsnämnden	195
Äldrenämnden	207
Överförmyndarnämnden	215
Central medelreserv	219
Finansförvaltning	221

BOLAG INOM STOCKHOLMS STADSHUS AB	
Koncernen Stockholms Stadshus AB (S-husAB)	229
Bostadsbolagen: AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder och AB Stockholmshem	235
Micasa Fastigheter i Stockholm AB	243
Bostadsförmedlingen i Stockholm AB	247
Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB	251
Stockholm Vatten och Avfall AB	255
Stockholms Hamn AB	259
AB Stokab	263
Stockholms Stads Parkerings AB	267
Stockholms Stadsteater AB	271
Stockholm Globe Arena Fastigheter AB	273
Stockholm Business Region AB	277
S:t Erik Försäkrings AB	281
S:t Erik Livförsäkring AB	283
S:t Erik Markutveckling AB	285
 INTRESSEBOLAG I STOCKHOLMS STADSHUS AB	
Mässfastigheter i Stockholm AB	287
Stockholms Exergi Holding AB	289
 STOCKHOLMS STADS ORGANISERING I KOMMUNALFÖRBUND	
Storstockholms brandförsvaret (SSBF)	291
 STOCKHOLMS STADS KOMMUNALA STIFTELSE	
SHIS Bostäder – Stiftelse hotellhem i Stockholm	293
 BILAGOR	
1. Ekonomiska tabeller	295
2. CESAM-bilaga	297
3. Investeringsstrategi	319
4. Stadsdelsnämndernas budget	331
5. Kommunfullmäktiges indikatorer	345
6. Peng, schabloner, ersättningsnivåer samt volymer	357
7. Avgifter m.m.	373
8. Regler för ekonomisk förvaltning	399
9. Stadens ledning och styrning	421
10. Stadsövergripande styrdokument	427
11. Ärenden som avslutas eller besvaras i samband med budgeten	435
12. Basnyckeltal som utgår	437
13. Utnyckling av centrala it-kostnader	439
14. Fastighets- och lokalpolicy	441

Budget 2019 för Stockholms stad och inriktning för 2020-2021 samt ägardirektiv 2019-2021 för koncernen Stockholms Stadshus AB

Möjligheternas Stockholm

Moderaterna, Liberalerna, Miljöpartiet de gröna, Centerpartiet och Kristdemokraterna har enats om att tillsammans förelägga kommunfullmäktige detta förslag till budget för Stockholms stad 2019.

Stockholm ska vara en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar stad där människor trivs och vill bo, känner trygghet, tillit och framtidstro, vill bilda familj, bygga relationer och åldras. Stockholm ska vara en öppen och modern stad där livskvalitet för alla stockholmare och hänsyn till kommande generationer är i fokus. Stockholm ska vara en stad med ren luft och rent vatten. Vi bygger en stad där alla invånares frihet och möjligheter ska värnas oberoende av deras bakgrund. Rasism eller hat har inget utrymme i vår öppna stad. Stockholm ska vara en stad för alla där tillgängligheten och delaktigheten ständigt utvecklas och där vi tar hand om dem som behöver det offentligas hjälp. I Stockholm ska alla känna sig trygga.

Stockholm ska vara en levande och socialt hållbar stad, där alla är delaktiga i samhällsutvecklingen utifrån sina egna förutsättningar. Stockholm ska fortsätta vara en stad som ligger i framkant med arbetet för mänskliga rättigheter. Alla barn som vistas i Stockholm ska få sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med Barnkonventionen. Kön, etnisk bakgrund, könsöverskridande identitet och uttryck, religion, sexuell läggning, funktionsnedsättning eller ålder ska aldrig vara hinder för att någon ska kunna utvecklas och leva det liv som den önskar. Mänskliga rättigheter omfattar alla. Alla stockholmare oavsett funktionsförmåga ska ha samma möjlighet till delaktighet i samhället.

Stockholm ska vara världsledande i det globala arbetet med att förverkliga Parisavtalets målsättningar i klimatarbetet, där staden intar rollen som en internationell förebild i det globala miljö- och klimatarbetet. Arbetet för miljö och klimat ska göra tydliga avtryck inom alla politiska områden och stadens egna verksamheter ska gå före för att visa vägen i arbetet för en klimatsmart och hållbar stad. Genom tydliga och ambitiösa miljömål släpper vi loss den kraft som finns hos företag, offentlig sektor och stockholmarna för att klimatinvestera för framtiden. Staden har som mål att Stockholm ska vara en fossilbränslefri stad 2040 och en fossilbränslefri organisation 2030. Klimatmiljarden gör investeringarna möjliga och gör att vi kan öka takten för klimatarbetet i stadens egna verksamheter. Agenda 2030:s globala mål för hållbar utveckling ska ligga till grund för en hållbar utveckling och Stockholm ska vara ledande i genomförandet av de 17 globala hållbarhetsmålen.

Vår målsättning är att Stockholm ska vara en stad som det är enkelt att leva i. Vare sig det handlar om att hämta på förskolan, att ta sig till och från arbetet, att leva klimatsmart, att hinna till barnens fritidsaktiviteter, handla eller träffa vänner, så har stockholmarna rätt att förvänta sig att allt fungerar så att vardagen går ihop.

Att människor känner delaktighet i samhället är en grund för att skapa sig ett gott liv och utveckla sin fulla potential. Vi vill bryta segregationen och bygga en stad där människor med olika bakgrund och livssituation möts i gemenskap. Tillit skapar trygghet, vilket ska vara vägledande för det växande Stockholm. Stockholms stadsmiljöer ska vara trygga, säkra och välskötta – i hela staden. Det bidrar till att göra Stockholm till en trygg stad att växa upp, leva och åldras i. Staden ska ha ett väl utvecklat samarbete med

det civila samhället och den idéburna sektorn. I Stockholm ska det vara medborgarnas önskemål och behov som driver utvecklingen av kvalitet och service.

Kunskap och bildning ger varje människa frihet och makt att forma sitt eget liv. Alla barn och unga som går i Stockholms förskolor och skolor ska varje skoldag kunna känna sig stimulerade och trygga. Det ska finnas bra förskolor och skolor i hela staden med fokus på kunskap. Alla barn och unga ska uppleva sin tillvaro som meningsfull och ges möjlighet att anstränga sig och utnyttja sina förmågor och sin kreativitet så mycket som möjligt. De ska bli tagna på allvar, känna att just deras framtid är viktig och kunna ta del av de kunskaper, erfarenheter och värderingar de behöver för att sedan kunna göra fria livsval.

Stockholm ska byggas attraktivt, tätt och funktionsblandat utifrån människors och verksamheters skiftande behov. Stadens infrastruktur ska främja effektiva och hållbara transporter samt god framkomlighet. Vi tar fasta på att stockholmarna värdesätter kombinationen av en tät, levande stad och grönområden av hög kvalitet. Vi vill bygga vidare på den trygga, tillåtande och framtidsinriktade staden, som så många älskar och som allt fler väljer att bo i. Vi gör detta utifrån vår vision om att göra Stockholm till världens bästa stad att bo, leva och arbeta i – idag, när vi år 2022 når en miljon invånare och vidare in i 2020-talet.

Stockholmarna ska stå i centrum för allt arbete som bedrivs i stadens verksamheter. Stadens service till stockholmarna ska vara av hög kvalitet, tillgänglig samt klimat- och miljövänlig. Människor i behov av stöd ska få insatser i tid, grundade i beprövad erfarenhet och rättssäkerhet. Myndighetsutövningen och servicen till stockholmarna och företag ska präglas av gott bemötande, likställighet mellan offentliga och fristående aktörer samt av effektiv hantering. Det är stockholmarnas behov av arbete, utbildning, omsorg, trygghet, en god miljö, bostäder, arbetsplatser och transporter som ska vägleda det växande Stockholm.

För att vägleda staden utifrån de ovanstående politiska målsättningarna ska staden arbeta utifrån följande inriktningsmål:

1. En modern storstad med möjligheter och valfrihet för alla
2. En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt
3. En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden

En modern storstad med möjligheter och valfrihet för alla

I Stockholm är människor självförsörjande och vägen till arbete och svenskkunskaper är kort

Försörjning genom eget arbete är avgörande för att människor ska få möjlighet att leva självständiga liv och förverkliga sina livsdrömmar. Fler arbetstillfällen skapar även ökade skatteintäkter till vår gemensamma välfärd. Att fler arbetar är främst en vinst för den enskilde. Med ett jobb kommer en inkomst och en gemenskap som skapar självständighet, frihet och trygghet.

Alla stockholmarna ska ges förutsättningar att försörja sig själva, kunna förverkliga sina drömmar och inkluderas i samhället. Vårt mål är att halvera antalet unga som varken arbetar eller studerar till 2025. Därför behövs motiverande insatser, individuellt stöd och anpassning, samt ett starkt samarbete mellan skola, vuxenutbildning, kommun och myndigheter. Det behövs även ett fortsatt arbete med att få in fler unga på arbetsmarknaden genom en starkt uppsökande verksamhet och ett särskilt arbete för att alla ska ha möjlighet att fullfölja gymnasieskolan, inklusive gymnasiesärskolan, med godkända betyg. För att möta en arbetsmarknad som växer och efterfrågar kompetens, och för att bryta arbetslöshet, vill vi utöka antalet platser på bristyrkesutbildningar på komvux.

Stockholms arbetsmarknad är stark, men samtidigt tudelad: det går bra för många men inte för alla. Också i Stockholm är arbetslösheten märkbart högre bland utrikes födda – särskilt kvinnor – än bland inrikes födda. Det finns grupper som hamnat utanför samhällsgemenskapen och som riskerar att under långa tider vara i behov av försörjningsstöd från socialtjänsten om inte reformer genomförs som stärker deras chanser till jobb.

Stockholm ska vara en öppen stad präglad av mångfald, där människor på flykt från krig och oroshärddar ska kunna bygga upp ett nytt liv under trygga förhållanden. Vi vill bättre kunna ge samhällsvägledning och annat stöd till nyanlända stockholmare. I vårt Stockholm ska det gå snabbare att komma in i arbete och studier. Möjligheterna att kombinera språkstudier med yrkeskunskaper ska utökas. SFI ska hålla en hög kvalitet och det ska vara möjligt att kombinera studier och praktik. Civilsamhället spelar en mycket viktig roll i välkommandet av nyanlända stockholmare och ska ges stöd i sitt arbete.

Vi vill initiera en integrationspakt i samverkan med näringslivet och berörda offentliga verksamheter med fokus på insatser såsom mentorskap, förebilder, integration och fler arbetstillfällen för människor med utländsk bakgrund. En väsentlig del av integrationspakten är att staden ska initiera ett yrkesmentorsprogram för nyanlända för att underlätta etableringen på den svenska arbetsmarknaden.

Stockholms stad ska som arbetsgivare bidra till att sänka trösklarna till arbete för grupper som står långt från arbetsmarknaden och verka för vägar till arbete för elever från gymnasiesärskola samt för personer med funktionsnedsättning. Staden ska arbeta för att anställa personer med funktionsnedsättning på alla nivåer, inklusive ledningsnivå, och utveckla arbetsmarknaden för att öka tillgängligheten. Stockholmare ska ha möjlighet till livslångt lärande för att ha kunskaper aktuella på en dynamisk och föränderlig arbetsmarknad.

För att fler jobb ska skapas i nya och växande företag, måste staden arbeta för ett bättre företagsklimat. Tillkomsten av nya arbetstillfällen hänger intimt samman med förutsättningarna för företagande i Stockholm och näringslivets konkurrenskraft. En aktiv näringspolitik är därmed en väsentlig del av en politik för att fler människor ska komma i arbete. Sociala arbetsintegrerande företag ska växa och utvecklas. Staden ska erbjuda information och stöd till dem som vill eller har startat sociala företag.

Stockholm är en trygg, säker och välskött stad att bo i och vistas i

Stockholm är en bra och attraktiv stad att leva i. Stockholm behöver en långsiktigt förebyggande politik som förmår att motverka utanförskap och som ger människor chansen att av egen kraft leva självständiga liv. Vi vill stärka arbetet för att minska bakgrundsorsakerna till brott och otrygghet, som segregation, bristande integration, ekonomisk och social utsatthet samt otrygga familjeförhållanden. Det förebyggande arbetet för att förhindra att ungdomar dras in i kriminella kretsar ska intensifieras och ske i samarbete med den unges familj, skola, socialtjänst och polis. Staden ska ta fram en strategi för hur vi tillsammans kan minska risken för att barn och unga vuxna dras in i kriminalitet.

Vi vill öka andelen arbetsplatser och servicefunktioner i stadsdelar som domineras av bostäder. Vi vill tillämpa inkluderande stadsplanering som utformar offentliga miljöer med trygghet i fokus. Det ska inte finnas tomställda lokaler i stadens fastighetsbestånd, utan dessa ska upplåtas till nya hyresgäster för att motverka ödslighet och öka tryggheten. Upplåtelseformerna för bostäder ska vara blandade. Vi vill också förlägga kommunala förvaltningar till stadsdelar i ytterstaden och skapa förutsättningar för att statliga myndigheter gör detsamma, för att öka underlaget för handel och service och därmed kunna öka tryggheten.

Tryggheten är en viktig jämställdhetsfråga. Vi vill stärka skyddet för den som utsätts för våld i nära relationer, stärka friheten från hedersförtryck och rätten för varje person att fritt få välja hur och med vem hon eller han ska leva med. Arbetet för att våldet ska upphöra ska stärkas. Stockholm ska vara en fristad för alla människor oavsett livsstil, åsikter, kultur eller tro – en öppen stad som bejakar människors olikhet och mångfald. Såväl alla invånare som anställda i Stockholms stad ska bli bemötta med respekt och kunskap oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. I vårt Stockholm råder det nolltolerans mot diskriminering och sexuella trakasserier.

Vi accepterar inte att människor i Stockholm får sin frihet begränsad på grund av otrygghet. Vi kommer målmedvetet att arbeta för ökad trygghet genom kraftfulla insatser mot den brottslighet som idag orsakar svåra problem i delar av staden och som begränsar människors frihet. Vi vill avsevärt öka människors känsla av trygghet i hela staden och till 2025 halvera den upplevda otryggheten i Stockholm. Trygghetsinventeringar ska genomföras av staden tillsammans med polisen och civilsamhället, med fördel inom ramen för det lokala utvecklingsarbetet. Inventeringarna ska identifiera otrygga platser och leda till att planer över vilka insatser som behövs för att tryggheten ska öka ska upprättas.

Vi vill rusta upp otrygga platser, stärka vuxennärvaron på stan och förebygga att problem uppstår genom fortsatta satsningar på skola, fritidssysselsättning, ungdomsmottagningar och socialtjänst. Samtidigt måste samhället agera kraftfullt mot skjutningar och gängkriminalitet här och nu genom omedelbara insatser från polis och socialtjänst. Genom samarbete mellan stadens olika verksamheter, civilsamhället, landstinget, polis, näringsidkare och invånare arbetar vi tillsammans för att bygga ett samhälle med minskad kriminalitet och ömsesidig tillit.

På platser där statens polisåtaganden inte räcker till ska vi genom fler kommunala ordningsvakter med utökade befogenheter, fler trygghetskameror och satsningar på en bättre stadsmiljö öka tryggheten för de människor som bor och vistas där. En del i det preventiva arbetet är att stötta initiativ från det civila lokalsamhället som syftar till öka tryggheten och minska kriminaliteten. Stockholm ska också tillsammans med frivilligorganisationer arbeta strukturerat och målmedvetet mot våldsbejakande extremism och ta lärdom av andra länders arbete och erfarenheter.

En ren och snygg stad skapar trygghet. I Stockholm ska renhållningen därför vara pålitlig. Vi vill arbeta för att förebygga klotter, skadegörelse och nedskräpning. Arbetet för en renare stad ska intensifieras genom en 24-timmars städgaranti. Belysningen ska utökas i områden där otrygghet på kvällstid minskar människors frihet. Genom investeringar i stadsmiljön, såsom på promenadvägar, belysning, växtlighet, placering av parkbänkar eller gångstråk, ska den upplevda otryggheten minska.

Vi vill, med inspiration av internationellt framgångsrika åtgärder, öka samarbetet mellan staden, fastighetsägare, näringsidkare, civilsamhälle och andra aktörer för att utveckla attraktiva och trygga stadsdelar i hela staden. Detta vill vi göra genom så kallad platssamverkan, en svensk version av så kallade Business Improvement Districts (BID).

Säkerhet och trygghet är ett av våra viktigaste välfärdsuppdrag och tillsammans med alla goda krafter i staden kan vi göra Stockholm till en säker och trygg stad för alla. Därför vill vi utreda förutsättningarna för att inrätta en trygghetsjour för att stadens ordningsvakter ska kunna ingripa på de platser och vid de tider där det behövs.

I Stockholm når barn sin fulla potential då Stockholms skolor och förskolor är de bästa i Sverige

Att klara skolan är den enskilt viktigaste faktorn för att våra barn ska kunna bygga sig ett gott liv. Därför är skolan också ett av de viktigaste verktygen för att öka den sociala rörligheten. En likvärdig skola är en förutsättning för att alla elever ska få möjlighet att lyckas. Skolan skapar förutsättningar och möjligheter för Stockholms barn och unga. Alla barn i Stockholms skolor ska få en bra kunskapsutveckling som skapar förutsättningar för en bra framtid och möjliggör för dem att göra sina egna livsval oavsett var i staden de bor eller vilken bakgrund de har.

Skolutvecklingen i Stockholm ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Elevernas kunskapsinhämtning och lärande ska vara huvudfokus för skolorna och vi ska ge dem rätt verktyg att lyckas utan politisk detaljstyrning. Antalet mål som inte direkt driver mot elevernas lärande, trygghet och arbetsro ska reduceras. Färre mål innebär också att politiken detaljstyr mindre, vilket är bra för rektorers och lärares handlingsfrihet och status.

Vi vill stärka förskolorna i Stockholm, så att de kan hålla en hög pedagogisk kvalitet och ge trygghet och omsorg i en för barnen stimulerande miljö. Det är viktigt med små barngrupper för att barnen, inte minst de yngsta, ska känna trygghet. Därför vill vi förstärka förskolans kvalitet och förbättra förskolläraernas arbetssituation. I våra förskolor vill vi erbjuda en giftfri miljö för våra barn. Vi vill därför fortsätta arbetet med att ersätta material som har kända och farliga egenskaper.

Förskolan har också en viktig funktion i ett tidigt förebyggande arbete samt i att uppmärksamma barn som riskerar att fara illa. Vi vill stärka samarbetet mellan förskola och socialtjänst för att vi ska nå fler familjer i ett tidigt skede.

Det är angeläget att alla barn ges det stöd som de behöver för att klara sin skolgång och att barn med särskilda behov får de insatser som de behöver så snabbt som möjligt. Staden behöver därför ta fram nya verktyg för skolorna för att säkerställa detta. För att tidigt upptäcka barn med läs- och skrivsvårigheter och underlätta övergången mellan förskolan och grundskolan ska alla skolor undersöka barnens språkförståelse och eventuella övriga behov.

Alla elever har rätt till en bra skola. En elevs bostadsadress, kön och bakgrund ska aldrig vara avgörande för vilka kunskaper hon eller han får. För att höja kunskapsresultaten måste varje elev mötas av höga förväntningar, en trygg och lugn skolmiljö och få rätt stöd i tid för att nå sin fulla potential. Vårt mål är att Stockholms skolor ska vara de bästa i Sverige, och bland de bästa i OECD. Därför vill vi förbättra kunskapsresultaten i hela staden och särskilt halvera andelen elever utan gymnasiebehörighet i skolor i utsatta stadsdelar till 2025.

Skolbiblioteken ska vara ett nav för kunskapsinhämtning på stadens skolor och vara lättillgängliga för eleverna. Alla barn har rätt till sitt språk. Forskning visar också att goda kunskaper i modersmålet underlättar kunskapsutvecklingen i flera ämnen i skolan. Det är därför viktigt att staden utvecklar modersmålsundervisningen och underlättar för elever som har rätt till denna undervisning att ta del av den.

De barn och unga som har de svåraste förutsättningarna hemifrån, behöver få det starkaste stödet i skolan. För att alla barn ska få sina behov tillgodosedda behöver samverkan mellan skolan och socialtjänsten stärkas, med barnets bästa i centrum. Vi vill förbättra möjligheterna till samverkan så att inget barn hamnar mellan stolarna eller får sämre möjligheter att klara skolan.

Vi vill förbättra tillgången till särskilt stöd för de elever som behöver det. Genom tidiga insatser ska elever i behov av särskilt stöd upptäckas tidigt och snabbt ges adekvat stöd för att kunna tillgodogöra sig sin skolgång.

Otrygghet och bristande studiero drabbar hårdast de elever som har tuffast förutsättningar. Det ska råda nolltolerans mot våld och kränkningar i stadens skolor och skolorna ska fortsätta att utveckla arbetet med våldsprevention. Att skolmiljön och miljön i klassrummet präglas av trygghet, förutsägbarhet och lugn är viktigt för att främja god hälsa och minska stress bland elever. Alla skolor ska ha en god studiero.

Alla elever som går ut grundskolan ska ha de kunskaper som krävs för att klara fortsatta studier. Skickliga lärare och skolledare är nyckeln till en bra skola och ska attraheras till hela staden genom att vi skapar fler karriärvägar för lärare.

För att Stockholms stad ska kunna rekrytera tillräckligt många lärare, och få tillräckligt många att stanna kvar i yrket och i staden, behöver vi stärka yrkets attraktivitet och Stockholms stad som arbetsgivare genom satsningar på attraktiva anställningsvillkor, på kollegialt lärande, på en bättre arbetsmiljö och på starkare möjligheter till individuell kompetensutveckling. Möjligheterna att utvecklas i yrket måste bli bättre, varför vi vill fortsätta stärka karriärvägarna för lärare och skolledare i hela staden, i förskolan såväl som i grund- och gymnasieskola. Lärare och skolledare bör erbjudas kontinuerlig fortbildning i ledarskap, metodik och ämneskunskap. I syfte att frigöra mer tid till det pedagogiska uppdraget, så att lärare har tid att fokusera på det som gör skillnad för eleverna, behöver lärarnas administrativa arbetsbörda minskas.

Alla skolor ska präglas av höga förväntningar. Ett gott stöd till elever och lärare är särskilt angeläget i de skolor som har störst utmaningar. Vi vill därför särskilt arbeta för bättre förutsättningar i form av till exempel fler lärare och attraktiva arbetsvillkor på skolor i utsatta områden.

Varje elev måste få tid med sin lärare och möjlighet att uppnå kunskapsmålen. Därför behöver vi fler med olika yrkesroller för att avlasta lärarna så att de kan fokusera mer på undervisning och det så viktiga mötet mellan lärare och elev. Vår ambition är att under mandatperioden anställa fler lärarassistenter, fritidspedagoger, speciallärare och specialpedagoger i stadens skolor.

Den psykiska ohälsan ökar bland unga i Sverige och därför vill vi växla upp arbetet med att förbättra den psykiska hälsan. Skolan har en viktig roll i att vända denna utveckling. Därför vill vi fortsätta att satsa på elevhälsan genom att under mandatperioden öka antalet kuratorer och skolsköterskor. Det ska alltid vara lätt att få kontakt med en kurator. Elevhälsoarbetet ska vara förebyggande och vi vill utreda förutsättningarna för att införa en elevhälsogaranti som ska ge de elever som behöver det, rätt att snabbt få kontakt med personal som har utbildning att möta behovet. Skolorna ska öka sin kompetens inom HBTQ-frågor och fortsätta arbetet med att certifiera skolans verksamheter inom HBTQ-området.

Fritidshemmen spelar en viktig roll i barns lärande och sociala utveckling, både när det gäller möjligheten till stöd i skolarbetet och för att få tillgång till andra meningsfulla och utvecklande aktiviteter efter skoldagens slut. Det ska vi slå vakt om och utveckla.

En gymnasieskola av hög kvalitet, oavsett om den ger högskolebehörighet eller yrkesutbildning, ger alla elever en chans att utvecklas och öppnar nya vägar i livet. Idag är en fullgjord gymnasieutbildning en nödvändighet i de flesta yrken liksom för ytterligare studier. Gymnasieutbildningarna måste i större utsträckning anpassas efter individuella

behov, och ska präglas av kunskap och studiero oavsett inriktning. Möjligheterna att senare i livet byta inriktning och yrkesval ska vara mycket goda.

Alla barn är unika och alla barn och familjer har egna behov och preferenser som har betydelse för skolvalet. Stockholm ska ha en mångfald av skolor och pedagogiska inriktningar för att tillgodose detta. Utbudet att välja skola ska vara gott i hela staden, och därför vill vi öppna filialer till framgångsrika kommunala skolor i ytterstaden. Fristående skolor är en viktig del av Stockholms utbildningssektor och bidrar, tillsammans med de kommunala skolorna, till att stärka Stockholm som kunskapsstad.

Alla elever ska ha samma möjlighet att välja skola, och därför vill vi införa ett aktivt skolval. Fristående skolor och kommunala skolor ska verka på likvärdiga villkor.

Vi lever i en tid där globala och lokala utmaningar hänger alltmer samman. Vi vill att skolan ger våra barn och unga verktygen för att kunna lösa morgondagens utmaningar. Vi vill därför fortsätta stödja och uppmuntra skolornas arbete med att utveckla lärande för hållbar utveckling.

Antalet barn och elever ökar kraftigt de kommande åren. Tillgången till bra förskolor och skolor med en god miljö för barnen och eleverna är viktigt för stockholmarna och har betydelse för Stockholms attraktivitet som stad att bo och arbeta i. Utbyggnadstakten av nya förskolor och skolor måste därför vara hög, samtidigt som staden även aktivt söker efter lämpliga lokaler att hyra eller köpa. För oss är det självklart att friskolor kan bidra i arbetet med att öka antalet skolplatser i Stockholm.

I Stockholm får människor i behov av stöd insatser i tid präglade av hög kvalitet, evidens och rättssäkerhet

Socialtjänsten ska stå stark för att möta människor som är i behov av stöd och hjälp. Vi vill utveckla och förstärka socialtjänsten med fokus på att stärka stödet för alla stockholmare över hela staden och förbättrade arbetsvillkor för socialtjänstens medarbetare. Arbetet med handlingsplanen för socialsekreterares arbetssituation ska fortsätta. Människor ska kunna lita på att samhället fångar upp och stödjer när det behövs och alla ska garanteras en rättssäker behandling. Socialtjänsten ska uppmärksamma alla barn och vuxna som kan behöva deras hjälp och staden ska erbjuda en modern, rättssäker och evidensbaserad socialtjänst som kan möta det aktuella behovet av sociala insatser.

Alla barn har rätt till goda uppväxtvillkor och inget barn ska behöva uppleva våld eller förtryck. Barn i familjer med missbruk eller psykisk ohälsa ska få det stöd och den hjälp de behöver. Vi vill tillsammans med landstinget verka för att det etableras fler familjecentraler och fortsätta prioritera det uppsökande arbetet i syfte att förhindra att sociala problem uppstår.

Personer med försörjningsstöd befinner sig ofta långt ifrån arbetsmarknaden. En viktig uppgift för staden är att skapa förutsättningar för att dessa personer ska komma i sysselsättning. Som ett led i att öka socialtjänstens förutsättningar att identifiera behov hos personer och familjer som har ekonomiskt bistånd och ge dem stöd vill vi utveckla det uppsökande arbetet. Arbetet med ekonomiskt bistånd ska grunda sig på tillit och respekt för människors självbestämmande och integritet. Barns behov och situation ska särskilt uppmärksammas. Vi vill minska antalet hushåll som är i behov av försörjningsstöd i hela Stockholm.

Staden måste alltid finnas till hands för de mest utsatta i vårt samhälle. För detta krävs bland annat ett nära samarbete mellan polis, skola, familj och socialtjänst och fler socialsekreterare ute i fält som kan ge unga ett snabbt stöd. Samverkan mellan skola och socialtjänst måste utvecklas och stärkas för att tidigt identifiera barn i riskzon och följa

upp orosanmälningar. Vi vill permanenta och utveckla arbetet med sociala insatsgrupper med ett skärpt kvalitetsfokus som förstärker samordningen över staden och systematiskt följer upp resultatet av utförda insatser. Vi vill att socialtjänst och förskola ska stärka sitt samarbete i syfte att nå fler familjer i ett tidigt skede. Förskolan ska engageras i det tidigt förebyggande arbetet som socialtjänsten bedriver, fler förskollärare ska leda familjestödsgrupper och kunskapsutbyte mellan förskola och socialtjänst ska uppmuntras.

Ett solidariskt Stockholm ska alltid värna de mest utsatta människorna och ge stöd och värme där det behövs. Mänskliga rättigheter omfattar alla. Vi vill förbättra situationen för barn som har det svårt och kommer därför att öka stödet till stödverksamheter inom civilsamhället. Inget barn ska frysa eller gå hungrigt i Stockholm. Vi vill också aktivt förbättra livssituationen för utsatta EU-medborgare och stärka samarbetet med deras hemländer. Staden ska, genom bland annat EU-teamets uppsökande arbete, arbeta systematiskt för att förebygga uppkomsten av olagliga boplatser och i samband med avhysning av olagliga boplatser erbjuda lagliga boendeanternativ. Barn som kommer ensam på flykt ska få sina rättigheter tillgodosedda och ges goda förutsättningar att komma in i samhället. De barn och unga som kommit hit de senaste åren behöver fortsatt stöd och omsorg.

Arbetet mot hemlöshet ska vara långsiktigt och prioritera förebyggande och stödjande insatser för att undvika att personer hamnar i hemlöshet och att de som blivit hemlösa kan komma vidare till egen bostad. Hemlöshet ska motverkas och inga barnfamiljer ska vräkas eller bo i osäkra boendeförhållanden.

Stockholm ska vara en fristad för människor med olika livsstil, åsikter, kultur eller tro. Dessvärre möts för många människor som anländer till Stockholm av det förtryck som de en gång flydde ifrån. Oavsett om det handlar om hedersrelaterat våld och förtryck, könsstämpning, barnäktenskap, tvångsgifte eller social kontroll är det oacceptabelt och ska bekämpas. Stockholm ska vara en jämställd stad där ingen begränsas på grund av sitt kön och där alla ska ha makten över sina egna liv. Vi vill att socialtjänsten ska utveckla sociala stödinsatser för att långsiktigt stärka personer som har blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, gärna i samarbete med civilsamhället. De som har blivit tvungna att bryta med sin familj ska få stöd och hjälp att skaffa sig ett nytt nätverk och ett nytt liv efter en placering på skyddat boende.

Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck ska motverkas och våldsutsatta ska få det skydd och stöd som de behöver. Det ska finnas snabba och tydliga åtgärder mot sexuella trakasserier. För att skapa ett effektivt våldsförebyggande arbete ska destruktiva maskulinitetsnormer och hedersnormer ifrågasättas och motverkas. Arbetet mot våld i nära relationer ska stärkas och ska skapa goda förutsättningar för den enskilde att kunna ta sig ur en sådan relation.

I vårt Stockholm ska individens lagstadgade fri- och rättigheter gälla alla, alltid. Arbetet för jämställdhet mellan flickor och pojkar, kvinnor och män ska vara aktivt i alla delar av stadens verksamheter. Kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att utbilda sig, arbeta, göra karriär och forma samhället. Stockholm ska vara en stad där alla människors kompetens tas tillvara och ingen blir utsatt för diskriminering. Vi vill stärka arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och all diskriminering oavsett diskrimineringsgrund.

Alla stockholmare oavsett funktionsförmåga ska ha samma möjlighet till delaktighet i samhället. Genom att bättre inkludera personer med funktionsnedsättning utvecklas Stockholm och blir en bättre stad. Ledsagning och personlig assistans ska vara flexibla insatser så att alla kan delta i samhällslivet på lika villkor. Så långt som möjligt ska var och en, utifrån sina förutsättningar, kunna leva ett självständigt liv och ha ett arbete att

gå till. Staden ska vara tillgänglig för alla både med avseende på delaktighet i samhällslivet och på arbetsmarknaden efter vars och ens förutsättningar, och vad gäller makt över hur det egna livet ska se ut.

Det civila samhället är en viktig aktör i den sociala välfärden, och fungerar många gånger som ett komplement till samhällets socialtjänst. Civilsamhället kan också nå grupper som staden har svårt att nå. Vi vill utveckla och stärka samarbetet med civilsamhället och skapa goda förutsättningar för idéburna organisationer som driver social verksamhet för stockholmare. Civilsamhället har vidare andra möjligheter att ge stöd till personer som faller utanför systemen.

Arbetet med att stärka barns rättigheter i staden ska fortsätta och arbetet med att implementera barnkonventionen ska påbörjas.

I Stockholm har äldre en tillvaro som präglas av hög kvalitet, trygghet och självbestämmande

Stockholm ska vara en äldrevänlig stad. För oss är det självklart att man som äldre ska kunna leva sitt liv med självbestämmande, respekt och värdighet, även högre upp i åren. Stockholms äldreomsorg ska präglas av kvalitet och valfrihet och ska vara ledande i kompetens inom demenssjukdomar och geriatrisk specialistkompetens.

När allt fler blir äldre ställer det krav på välfungerande välfärdstjänster, kompetensförsörjning till välfärden och anpassade boenden för äldre. För oss är det självklart att äldre ska ges likvärdig service, vård och omsorg, oavsett var i staden de bor. Därför vill vi följa upp insatser utifrån den äldres behov och att brukare och anhöriga har en samlad ingång hos staden som ansvarar för den äldres behov, insatser och uppföljning. Ofrivillig ensamhet bland äldre ska motverkas, bland annat genom boendeplatser i seniorboenden, kollektivboenden eller generationsboenden, som möjliggör social gemenskap och mänskliga möten.

Former och kriterier för att säkerställa att äldre över 85 år garanteras boende (annat än den egna bostaden) utifrån individuella förutsättningar ska utredas. Avsikten är att klargöra förutsättningarna för att garantera personer över 85 år platser inom exempelvis servicehus eller trygghetsboende.

Valfriheten och mångfalden är centrala för att Stockholm ska tillhandahålla en hög kvalitet inom äldreomsorgen. När Stockholm behöver fler äldreboenden för ett ökat antal äldre i framtiden behöver fler aktörer uppmuntras att bidra med att inte bara driva utan också bygga nya äldreboenden. För oss är kvaliteten inom äldreomsorgen viktigare än driftformen, det vill säga om verksamheten är i kommunal eller fristående regi. Vi vill underlätta mer för idéburen äldreomsorg bland annat genom fler idéburna-offentliga partnerskap.

Vi är också övertygade om att den enskilde tillsammans med sina anhöriga är bättre på att välja äldreboende, hemtjänst eller vårdcentral än vad politiker är. Det är viktigt att säkerställa god kvalitet, valfrihet och respekt för den äldres önskemål och behov i hela staden. Det ska därför finnas tillgång till äldreomsorg och hemtjänst i såväl offentlig som fristående regi i hela staden.

Fler äldreboenden ska byggas, med hyror som äldre har råd att efterfråga. Alla äldre ska ha rätt till ett tryggt åldrande med hög livskvalitet, god tillgång till aktiviteter och mötesplatser som motverkar ensamhet. Därför vill vi fortsätta arbetet med aktivitetscenter för äldre där det är möjligt att delta i sociala aktiviteter, ta del av kulturupplevelser samt äta och motionera. Äldres resurser, erfarenhet och vilja att bidra behöver bättre tas till

vara. Maten på stadens äldreboenden ska lagas så nära som möjligt och vara aptitlig, näringsrik och ekologisk.

Stockholm ska vara en trygg stad att åldras i. På ålderns höst ska ingen behöva känna oro över sitt boende eller att inte få den hjälp man behöver oavsett om den äldre väljer att bo kvar hemma eller på ett äldreboende. Insatserna till äldre personer som lever i hemlöshet ska fortsätta utvecklas.

Samhällets utveckling med fler äldre, ökad medellivslängd, förbättrad hälsa långt upp i åldrarna och den positiva utvecklingen inom hälso- och sjukvården har medfört helt förändrade förutsättningar för hemtjänsten. Många äldre personer vill bo kvar i sina egna hem så länge som möjligt och då är en hög kvalitet i hemtjänsten helt avgörande för äldres välbefinnande och livskvalitet. Utgångspunkten i en bra hemtjänstverksamhet ska vara den äldres behov och för den äldres trygghet måste det finnas en bra relation mellan den äldre och medarbetarna. Det ska vara enkelt att välja utförare av hemtjänst genom valfrihet och det ska vara enkelt att förstå vilken typ av insatser man behöver hjälp med, inom den beviljade tidsramen. Det är viktigt att stadens insatser är utformade så att den äldre ges ökad livskvalitet och minskad ensamhet. Det personliga mötet och tiden med de äldre är viktig för en trygg ålderdom. Vi vill öka personalkontinuiteten och utreda möjligheterna till fler insatser som ges genom förenklad biståndsbedömning, liksom möjligheter till en generösare biståndsbedömning.

Språkkompetens hos äldreomsorgens medarbetare är viktig för förståelsen och kvaliteten i omsorgen. Vi ser positivt på att anställda inom äldreomsorgen är flerspråkiga. Samtidigt är det viktigt att medarbetare inom äldreomsorgen kan göra sig förstådda hos den äldre och då är det viktigt att medarbetarna har goda kunskaper i svenska språket. Därför bör ett språklift genomföras, där anställda inom äldreomsorgen, som har svenska som andraspråk, ges möjlighet att utveckla sig inom svenska språket. Att kunna förstå det språk som talas bidrar till känslan av att känna sig trygg. Därför ska möjligheten att i så stor utsträckning som möjligt få äldreomsorg på sitt modersmål ses över.

En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt

Stockholm har Sveriges bästa företagsklimat och ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv

Ska fler stockholmare komma i arbete måste staden ha ett världsledande företagsklimat. Fyra av fem nya jobb skapas i små företag. Stockholms fortsatta välstånd är helt beroende av företag som vågar investera och anställa. Alla jobb behövs, enkla såväl som högkvalificerade. Stockholm ska ha Sveriges bästa företagsklimat och ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv. Stockholms roll som plats för huvudkontor ska stärkas.

Förutsättningarna att starta och driva företag ska förbättras och staden ska vara tillmötesgående, opartisk och effektiv i kontakter med såväl små som stora företag. Företagandets villkor och företagens betydelse för att skapa välstånd och arbetstillfällen ska vägleda stadens beslutsfattande. Arbetssätt, bemötande och attityder är faktorer som påverkar företagarnas arbetssituation och i förlängningen viljan att expandera och växa och därför ska staden ha en nära och kontinuerlig dialog med företag i Stockholm. Mycket av det som företagen möter i sin vardag ligger direkt under stadens ansvar. Det handlar om regelverk, avgifter, tillsyn, bemötande, rättssäker och effektiv myndighetsutövning, samt vilket utrymme staden ger till företagande inom exempelvis välfärdssektorn.

Stockholm ska vara en stad som erbjuder goda möjligheter för fler att starta företag och få nytta av sitt entreprenörskap. Vi vill särskilt underlätta kvinnors och utrikesfödda entreprenörskap och möjligheter till att starta eget. Småföretagandet har en självklar

plats i vårt Stockholm. Stockholm ska vara en stad som uppmuntrar företag som satsar på innovationer och miljösmart teknik. Vi vill underlätta för dem som vill starta och driva arbetsintegrerande sociala företag.

Det är angeläget att få in fler anbud från små företag i de offentliga upphandlingarna för att utnyttja potentialen med nya lösningar och idéer. För att skapa en sådan utveckling krävs att små företag upplever att upphandling är möjlig att hantera. Staden ska vid upphandlingar i högre utsträckning ta hänsyn till och möjliggöra för småföretag och en mångfald av aktörer att delta.

Det ska vara lätt för företag baserade i Stockholm att rekrytera utländsk arbetskraft och Stockholm ska upplevas som en attraktiv och lättillgänglig stad att flytta till för att arbeta eller studera. Arbetskraftsbristen inom vissa yrken ska motverkas genom bland annat en ingång för att nyanlända snabbt ska komma i arbete och bättre tillgång till bostäder.

Stockholm har exceptionellt goda förutsättningar för att vara en av världens mest företagsvänliga städer. För att företag ska satsa på Stockholm, behövs en näringslivsvänlig politik som sätter företagande, entreprenörskap och innovationer främst och som erbjuder mötesplatser för branschdialog. Inom teknikföretagen sker en snabb utveckling som kommer ställa ytterligare krav på ett flexibelt och gynnsamt företagsklimat som bejakar innovationer och digitaliseringens möjligheter.

Vår ambition är att Stockholm ska ha Sveriges bästa företagsklimat år 2025. För att nå dit krävs bland annat att företag inte slussas runt i sina kontakter med staden, utan att det finns ”en väg in” för företag, samt bättre dialog mellan näringsliv och politiker liksom trygghetsskapande åtgärder för näringsidkare för att förebygga utsatthet för rån, hot och våld.

Vi vill att unga människor i Stockholm tidigt ska få insikter i företagandets villkor. Staden ska erbjuda koncept som Ung företagsamhet i skolorna och samverka med näringslivet för sommarföretagande, där ungdomar ges möjlighet att sommarjobba som egenföretagare.

Stockholm byggs attraktivt, tätt och funktionsblandat utifrån människors och verksamheters skiftande behov

Stockholm ska byggas attraktivt, hållbart och tätt. Vår vision om Stockholm inkluderar både modern och klassisk arkitektur, även i nyproduktion. Nya byggnader ska byggas med teknik som utvecklas mot att bli klimatneutral genom hela byggprocessen. Vi vill skapa förutsättningar för många fler bostäder genom att öka utbudet av byggklar mark och genom att förenkla de byråkratiska regler som nu sätter käppar i hjulen för många bostadsplaner.

Vi vill att alla stadsdelar ska utvecklas med en blandning av bostäder, arbetsplatser, handel, natur, kultur, skolor och förskolor. Arbetet med att bygga 140 000 klimatsmarta bostäder till 2030 ska fortsätta, bland annat genom att trafikleder omvandlas till stadsgrator och genom att vi bygger tätare i kollektivtrafiknära lägen. Vi vill ställa höga miljökrav på hela byggprocessen och verka för att fler byggnader uppförs med klimatneutrala konstruktionsmaterial. Genom ökade satsningar på underhåll av stadens fastigheter ökar vi deras livslängd och värnar stadens kulturmiljö. Ekologisk kompensation måste finnas med i stadsplaneringen och metoderna för det måste utvecklas och förfinas. Vi ska bygga både hyresrätter och bostadsrätter, och bygga för olika behov. Skolor, förskolor, äldreboenden, LSS-boenden, idrottsytor, student- och forskarbostäder och annat som behövs i en växande stad ska finnas med i planeringen från början.

Stockholm behöver utvecklas med god arkitektur, som kombinerar varsamhet och nytänkande. En arkitekturpolicy ska tas fram. Vi vill se genomtänkta förtätningar av vår stad och fokusera på kvartersstadens och blandstadens kvaliteter med levande bottenvåningar som ytor för aktiviteter och näringsverksamhet, som butiker och caféer. Stadens historia och dess kulturmiljöer är betydelsefulla urbana kvaliteter som ska värnas, användas och utvecklas. Kulturarvet och kulturmiljöaspekterna ska tillmätas betydelse när staden växer och vi bygger om eller bygger nytt. Ytterstadens stadsdelar ska utvecklas i dialog med de boende för ökad attraktivitet och trygghet i hela Stockholm. Vi vill bygga nya bostadskvarter nära kollektivtrafiken och bevara karaktären på våra trädgårdstäder och villaområden.

Staden måste säkerställa att miljö- och klimatperspektivet tas tillvara från start i nya stadsbyggnadsprocesser. Hela husets livslängd bör finnas med i arbetet redan från början och det ska vara attraktivt att bygga med hänsyn till klimat och miljö.

Infrastruktur och samhällsplanering måste utformas för att gynna klimatsmart resande i form av kollektivtrafik, cykelbanor, och transportsnåla resmönster. Stockholmarnas klimatavtryck minskar när vi bygger staden högt och tätt där det passar i stadsmiljön. Genom att bygga yteffektivt ges möjlighet att kunna nyttja marken bättre för till exempel parker och andra gröna rekreationsytor. Nybyggda fastigheter ska byggas med smarta mobilitets- och tillgänglighetslösningar redan från början.

Stockholm ska ha en hållbar bostadsförsörjning med bostäder som alla har råd att efterfråga. Hela Stockholm ska präglas av blandade upplåtelseformer, med balans mellan hyresrätter, bostadsrätter och äganderätter. Vi vill se fler typer av boendeformer, som kooperativ hyresrätt, byggemenskaper, kompiskontrakt och kollektivhus. Vi vill att allmännyttan ska utvecklas. Målet för nyproduktionen av bostäder är att det ska råda balans, med lika delar hyresrätter och bostadsrätter/äganderätter. Bostadsbeståndet ska vara sådant att det motverkar segregation och främjar attraktiva boendemiljöer i hela staden. I stadsdelar i ytterstaden där allmännyttan har en dominerande ställning i förhållande till övrigt bostadsbestånd och där boende önskar friköpa sina bostäder genom ombildning till bostadsrätt, bör en grundlig prövning och marknadsvärdering göras och bedömas från fall till fall.

I ett socialt hållbart Stockholm måste staden aktivt främja fler billiga och överkomliga bostäder som är tillgängliga för alla. Åtgärder som krävs är färre detaljkrav vid nybyggen. Genom sitt markinnehav kan staden styra mot ett socialt hållbart bostadsbyggande genom att bland annat främja konkurrensen mellan byggaktörer för att gynna innovationskraft och nya affärsmodeller som kan bidra till fler överkomliga bostäder. Staden ska därför pröva att ställa krav på tak för sluthyra för en viss andel av bostäderna i nya projekt.

En demokratisk stadsplanering kräver att en bred och representativ del av medborgarna får inflytande över processerna. Att många kvinnor och flickor upplever otrygghet i det offentliga rummet gör att friheten begränsas för en stor del av stadens befolkning. Medan män i större utsträckning kör bil är det fler kvinnor som åker kollektivt, cyklar eller går. Därför behövs en inkluderande stadsplanering där parker, kollektivtrafik och cykel- och gångbanor planeras med utgångspunkt i att de ska vara tillgängliga och trygga för alla. Detta sker bland annat genom att gående inte hänvisas till tunnlar, att det finns en god belysning överallt och att parker är trygga.

Vi vill skapa bättre förutsättningar för fler byggaktörer att bygga både kostnadseffektiva bostadsrätter, kollektivboenden och hyresrätter med lägre hyra. För att det ska bli möjligt vill vi korta ned handläggningstiderna genom byggaktörsdrivna planprocesser, ge

byggrätter till flera aktörer och öka utbudet av byggbar mark genom en höjd planberedskap där mark planläggs före markanvisning.

Stockholms infrastruktur främjar effektiva och hållbara transporter samt god framkomlighet

Stockholm är en av Europas snabbast växande huvudstäder. Det är en möjlighet vi ska ta tillvara på. När Stockholm växer måste också kollektivtrafiken, gång- och cykelbanorna och gatorna byggas ut. Man ska kunna cykla och resa kollektivt redan när den första familjen flyttar in i nya bostadsområden.

Vi måste bygga en infrastruktur som gör att människor snabbt och smidigt kan resa i hela regionen. Stora investeringar i kollektivtrafiken är avgörande. Därutöver krävs investeringar i fler cykelpendelstråk och andra säkra cykelvägar i hela staden. Byggprojekt som påverkar trafiken behöver samplaneras för att främja framkomligheten och det måste till skarpa sanktioner mot trafikstörande projekt som sker utan tillstånd. Målet är att minska trängsel och klimatutsläpp samt att säkerställa att det går snabbt och smidigt att resa i Stockholm.

Staden ska vidta målmedvetna och systematiska åtgärder för förbättrad framkomlighet för transporter av betydelse för näringslivet. Framkomligheten för nyttotrafik ska förbättras, med prioritet för godstransporter och möjlighet till flexibla lösningar för godsleveranser hela dygnet. Vi ska se över möjligheten till korttidsparkering vid stadens lokala centra i ytterstaden.

Vi vill att framkomligheten i hela staden förbättras genom smart trafikplanering, fler parkeringsgarage och reserverad gatumark för bildelningstjänster.

Det ska bli enklare och smidigare att gå i Stockholm. Att planera för dem som helt eller delvis arbetspendlar till fots bidrar också till en mer levande och trygg stadsmiljö samt avlastar kollektivtrafik, vägar och cykelbanor. Vi vill se en systematisk och kraftfull framkomlighetskontroll av de viktigare cykelstråken som ofta blockeras av felparkerade bilar eller andra uppställda fordon och föremål. Vi vill se till att undanröja hinder för dem som tar sig fram i rullstol, med rullator och barnvagn, samt se till att staden är tillgänglig för alla.

Arbetet med ökad framkomlighet för gång, cykel och busstrafiken ska fortsätta under mandatperioden. Därför avsätter vi en och en halv miljard för ökad framkomlighet. Det ska vara attraktivt att gå, cykla och åka kollektivt. Vi vill flytta fokus från ägande av bil till tillgång till bil. Utsläppen från biltrafiken måste minska för att Stockholm ska nå klimatmålen. Det sker genom teknikutveckling, utbyggd kollektivtrafik och minskad biltrafik. Med minskad trängsel kommer transporter, utryckningsfordon och de som behöver bilen fram. Trafikmiljön vid skolor ska prioriteras. När staden planeras ska stor hänsyn tas till barns villkor.

Vi ska se till att förbättra snöröjningen och att det ska gå att ta sig fram gående, med cykel, kollektivtrafik och bil året runt. Snöröjning ska prioriteras utifrån framkomlighetsstrategins principer.

Teknikutveckling och nya innovationer är avgörande för att långsiktigt göra transporterna mer miljövänliga. När vi blir fler blir också utmaningen med att skapa god framkomlighet mer angelägen.

Stockholmarna ska kunna njuta av staden. Vi vill skapa fler gågator, fler sommargångar och sommartorg i både ytterstad och innerstad samt levandegöra stadens kajer och vattennära lägen. Dessa beslut ska även fortsatt föregås av konsekvensbedömningar och utvärderas efter genomförandet. Vi skapar mer utrymme för människor, genom fler parker, sittplatser i gatumiljön, fik och restauranger. Så bygger vi en mänskligare och mer levande stad.

Stockholm ska gå före och visa vägen för en snabbare omställning till miljövänligare transporter och drivmedel genom kraftfulla positiva styrmedel samt underlätta för miljösmarta transportlösningar, bildelning och självkörande fordon. Det ska vara enkelt att dela bil och att köra miljövänligt. Stockholms stad ska gå före och se till att alla tjänstefordon är el- eller gasbilar. För att klara målet med en fossiloberoende fordonsflotta 2030 måste staden underlätta användandet av elbilar. Infrastrukturen för elbilar måste därför förbättras så att det blir smidigt att äga och använda elbil. Det behövs fler publika laddplatser i Stockholm.

Vi vill fortsätta arbetet med att skapa en trygg och trafiksäker stad. Därför vill vi fortsätta arbeta med hastighetsplanen och sänka hastigheterna på våra gator samt satsa på trafiksäkerhetsåtgärder i hela staden. Genom dessa satsningar minskar antalet olyckor och vägbuller.

Flyget står för en stor del av stockholmarnas klimatutsläpp. Vi vill minska flygets klimatpåverkan genom att begränsa tjänsteresorna med flyg bland stadens egna anställda.

Stockholm är en modern kultur- och evenemangsstad med en stark besöksnäring

Stockholm ska fortsätta utvecklingen mot en levande, inkluderande, öppen och modern kultur-, idrotts- och evenemangsstad. Staden ska präglas av ett rikt utbud av museer, konserter, teatrar, konstutställningar, filmvisningar, gallerier, dansuppvisningar och nöjesparker och ska ha ett rikt, brett och varierat idrottsliv. Det ska fortsatt vara fritt inträde på stadens museer. Det fristående kultur- och föreningslivet är viktigt i stockholmarnas vardag och avgörande för Stockholms attraktivitet. Det ideella engagemanget i föreningslivet har stor betydelse för ett levande civilsamhälle. Fristående kultur- och föreningsverksamheter ska uppmuntras och ha gynnsamma och förutsägbara villkor att verka på i Stockholm. Byråkrati och regelverk som utgör hinder ska förenklas för att frigöra kraften i de fristående verksamheterna.

Förutsättningen för det öppna samhällets fortlevnad och utveckling är tankens och ordets frihet. På TV, i radio och i pressen, på teaterscener, konsthallar och museer, på gallerier, operahus och konserthus förs det offentliga samtalet, och det är genom yttrandefriheten det förs framåt. I en tid när allt fler vill ställa upp ramar och villkor för konsten och det fria ordet, inte minst i vår omvärld, måste Stockholms kulturpolitik värna och vårda yttrandefriheten och de demokratiska friheter som människor runt om i världen kämpar och dör för.

Stockholm ska vara en ledande, klimatsmart och attraktiv evenemangs- och upplevelsestad, med en rik tillgång till internationella evenemang och ett kulturutbud där det finns något som passar alla. Kulturen för samman människor av olika ursprung och med olika bakgrund och bidrar till ökad kunskap och delaktighet. I utvecklingen av staden är det viktigt att även kultur och idrott finns med i planeringen i nya eller växande stadsdelar.

Utvecklingen av Stockholms bibliotek ska fortsätta. När staden växer behöver fler bibliotek byggas, och befintliga kan behöva expandera. Biblioteken ska ha generösa

öppettider och hålla öppet när stockholmarna vill och kan besöka dem. Biblioteken ska vara trygga, rofyllda och inbjudande miljöer för alla, oavsett var i staden man är.

Fler unga ska få möjlighet att prova på eget skapande. Vi vill utveckla El Sistema och Kulturskolan för att nå fler barn och unga. Satsningar på att fler får ta del av Kulturskolans utbud ska förenas med insatser för att höja kvaliteten i verksamheterna. Genom att skapa fler träffpunkter, exempelvis kulturhus i förorterna, ges stockholmarna möjligheter att delta i kultur- och föreningslivet i sin närmiljö.

Vi vill även ha generösa öppettider på Kulturhuset Stadsteatern och utveckla verksamheten på stadens museer så att de kan erbjuda fler egna utställningar och en varierad programverksamhet. Civilsamhällets arbete ska underlättas och stärkas, bland annat genom att föreningsbidrag ska vara rättvisa och stärka föreningslivets viktiga roll i ett demokratiskt Stockholm. Fler skolor ska kunna hyra ut lokaler till föreningar.

Kulturstödet till det fristående kulturlivet ska ske med armlängds avstånd mellan politiker och kulturskapare. Stödet ska ges efter tydliga och transparenta principer. Stadens kulturpolitik ska präglas av ansatsen att tillgängliggöra kulturen för fler.

Stockholm är en stad med ett fantastiskt kulturutbud, vackra promenadstråk, badplatser, kaféer och museer. I vårt Stockholm utvecklas kultur och besöksnäringen och vi investerar i fler parker, promenadstråk och friskare och renare bad. Med renare vatten i både innerstad och ytterstad kan det skapas fler badplatser. Vi vill att gammal som ung ska kunna hitta till våra natur- och kulturreseervat genom arbetet med ökad tillgänglighet. Då kan fler lockas till stadens naturstigar och skidspår.

Vi vill främja livskvalitet och hälsa genom att underlätta för sociala aktiviteter, utomhusvistelse och vardagsmotion där människor lever, arbetar, studerar och umgås. Med fler utegym, badplatser, motionsspår, skidspår, dansbanor och stadsodlingar i olika stadsdelar ges stockholmarna utökade möjligheter till spontan motion och rörelse i sin närmiljö.

Idrott är en källa till glädje för många och skapar förutsättningar för en bättre folkhälsa genom att fler får möjlighet att leva ett friskare och längre liv. Vi värnar breddidrotten och möjligheten för alla barn och unga att utöva idrott utifrån sina egna förutsättningar. Vårt mål är att alla barn och ungdomar i Stockholm ska ha samma förutsättningar att utöva sin idrott oavsett var i staden de bor. Flickor och pojkar ska ges likvärdiga förutsättningar att utöva idrott och idrotten ska vara tillgänglig för alla oavsett funktionsförmåga.

Staden ska arbeta aktivt med att få fram såväl fler enkla som multifunktionella idrottsanläggningar. Vi vill också underlätta för fristående aktörer som vill bygga och driva idrottsanläggningar i Stockholms stad samt ta fram en sponsringspolicy för att möjliggöra sponsring av nya och renoverade idrottsanläggningar.

Festivaler, evenemang, kulturinstitutioner och idrottsanläggningar ska vara trygga för alla. Vi ser allvarligt på att otryggheten breder ut sig i offentliga miljöer och accepterar inte könsseparering som lösning på otrygghet. Sexuella ofredanden och annan kriminell verksamhet ska motverkas och överträdelser ska följas upp med tydliga konsekvenser.

Ideella föreningar och andra fristående aktörer i civilsamhället som får stöd av staden ska aktivt arbeta för att motverka all form av diskriminering, mobbning, kränkande behandling och kriminell verksamhet. Föreningar med odemokratiska värderingar eller kopplingar till våldbejakande extremism ska få sitt föreningsstöd indraget. Principerna för föreningsstöd ska så långt som möjligt främja långsiktighet och förutsägbarhet för

att underlätta för fristående aktörer att planera sin verksamhet och det ska råda tydlighet vilken instans i staden som ansvarar för vilken slags föreningsstöd.

Stockholm är en hållbar stad med en god livsmiljö

Stockholm har unika möjligheter att vara ledare i den globala omställningen som världen står inför. Stockholm, Sverige och världen står inför stora miljöutmaningar. Hoten från klimatförändringar, spridning av giftiga kemikalier, utarmning av naturen och ohållbart resursutnyttjande är hot mot människors hälsa, planetens överlevnad och en hållbar ekonomisk utveckling. Politikens roll ska vara styrande och möjliggörande, att underlätta idéer, innovation och investeringar och att röja hinder för den omställning som redan pågår. Vårt mål är att Stockholm ska vara fossilbränslefritt senast 2040 och där stadens egen organisation visar vägen och är fossilbränslefri år 2030.

Stockholm ska gå före i klimatarbetet. Därför ska vårt konkreta arbete för klimatet vara föredömen för andra städer. Kol för uppvärmning ska vara helt utfasat till 2022 och eldnings med fossil olja ska ha upphört till senast 2025. Stockholm behöver ta fram en lokal koldioxidbudget som visar hur stora utsläpp Stockholm och framförallt vår planet tål. Stockholms stad ska även motverka klimatförändringarna genom koldioxidinlagring samt biokolsanläggningar. Så gör vi Stockholm till en klimatpositiv stad senast 2040.

Med klimatförändringar följer extrema väder. Staden måste planeras på ett sätt som gör oss mer motståndskraftiga mot hetta, torka och översvämningar.

Stockholms stads miljöarbete ska ske i nära samarbete med invånare, näringsliv, akademi, civilsamhälle och myndigheter. Vi vill göra Stockholm till en stad som kombinerar hög tillväxt, goda livsmiljöer och minimerad miljöpåverkan. Stadens krav på social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet ska utmana och leda till fler innovationer och nya jobb.

Att minska användningen av plast är viktigt då nästan all plast är gjord av fossil råvara, men även för att minska skräp och mikroplaster i vår omgivning. Användning av plastmaterial i offentliga miljöer ska minimeras. Konstgräsplaner som anläggs ska utformas så att inte mikroplaster sprids vidare. För att vända trenden och göra Stockholm till en föregångare inom cirkulär ekonomi måste det bli mycket enklare att återvinna. De sopor som i slutändan blir kvar och förbränns till att värma upp våra bostäder ska vara fria från fossil råvara.

En fossilfri stad innebär även kraftfulla incitament att bygga klimatsmart och energieffektivisera bostäderna. Ett hållbart växande Stockholm ställer krav på att byggnader, transporter och systemlösningar utformas på ett sätt som minskar klimatbelastningen. Det är i täta städer om det finns bäst förutsättningar för hållbara energisystem och transporter. Stockholm har goda förutsättningar för att växla upp elproduktionen genom solceller.

Att minska stadens energianvändning är en viktig del i att minska stadens klimatpåverkan och en viktig del för en långsiktig ekonomisk hållbarhet. Stockholms stad ska gå före och strukturerat energieffektivisera sina egna fastigheter, såväl hus som övriga byggnader.

Vårt mål är att luften ska vara ren var man än bor i Stockholm. Arbetet med att bekämpa hälsofarlig luft i Stockholm ska intensifieras genom teknikutveckling och en bred palett av tekniska och ekonomiska styrmedel, som gör det enkelt för människor och företag att göra kloka miljöval, samt minskad fossil bränsleanvändning. Barn drabbas allra hårdast av dålig luft. Idag släpper framför allt dieselbilarna ut stora mängder hälsofarliga

partiklar och kväveoxider. Vi är beredda att stänga av enskilda gator med dålig luftkvalitet för de smutsigaste bilarna för att säkerställa att luftkvalitetsnormerna inte överskrids. Arbetet för en bättre luftkvalitet måste ske med hänsyn till människors vardagsbehov och hushållsekonomi och inkludera att pröva innovativa åtgärder som realtidsmätning av luftkvalitet och dynamisk tillämpning av miljözoner. Målet på längre sikt är att de fordon som kör på Stockholms gator ska vara fria från både fossila och hälsofarliga utsläpp. Staden ska utreda vad som krävs för att nå en utsläppsfri innerstad 2030.

Gifterna i stockholmarnas vardag ska fasas ut med målet om ett giftfritt Stockholm 2030. Det handlar om åtgärder som fasar ut farliga kemiska ämnen i stadens verksamheter samt påverkan på andra aktörer att arbeta i samma riktning.

Återanvändning är nödvändigt för att hushålla med våra begränsade resurser. Genom möjlighet att låna idrottsutrustning, genom cykel- och bilpooler och genom återbruk går det att bidra till ett bättre resursutnyttjande.

Grönare Stockholm har som fokus att stärka arbetet med grön infrastruktur och planera mångfunktionalitet i stadens parker och grönområden. Ytterstaden är prioriterad och åtgärderna ska knytas till grönstrukturplanering som har påbörjats i översiktsplanen.

Stadsnatur och våtmarker fyller en viktig funktion i att skapa attraktiva stadsrum, bevara biologisk mångfald och bättre rusta staden för ett förändrat klimat med fler översvämningar och värmeböljor. Därför ska Stockholm planera långsiktigt för ekosystemtjänster i stadsmiljö. Staden behöver ta ansvar för att följa upp och bibehålla den biologiska mångfalden. Vi vill ta fram en strategi för att utveckla stadens biologiska mångfald så att staden tillsammans med boende, fastighetsägare och förvaltningar kan bidra till att utveckla den gröna infrastrukturen.

Stockholm ska vara en föregångskommun gällande upphandling av mat som minskar klimatpåverkan. Staden ska därför utreda mått och mätmetoder för att mäta koldioxidutsläppen från livsmedel som serveras inom stadens verksamheter samt intensifiera sitt arbete med matavfallsinsamling. En större andel av maten ska vara ekologisk. Vi behöver både minska onödigt matsvinn och samtidigt samla in det matavfall som ändå uppstår i form av restprodukter. Alltför mycket av det som hamnar i soppåsen är matavfall som istället kan utgöra en resurs för att öka biogasproduktionen och ersätta fossila bränslen.

Sverige är bland de bästa i världen på att använda lite antibiotika i djurproduktionen och samtidigt ha friska djur, vilket innebär lägre risk för utveckling av antibiotikaresistens samt mindre utsläpp av antibiotika i miljön. Att byta ut importerad mat med högre påverkan på klimat och miljö mot mat producerad med hög miljö- och klimathänsyn som levererar ekosystemtjänster är ett viktigt sätt för Stockholm att ta globalt ansvar. Stockholm ska, i samarbete med andra aktörer, säkerställa försörjningen av bland annat livsmedel vid kris.

En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden

Stockholm har en budget i balans och långsiktigt hållbara finanser. Stockholm utgör Sveriges ekonomiska motor och har i grunden en robust ekonomi. I en tid när Stockholm växer i en historisk omfattning måste staden förena höga ambitioner för välfärden med omfattande investeringar och en stabil och långsiktigt hållbar ekonomi. Därför ska staden alltid sträva efter att bli mer effektiv och att tillhandahålla offentliga tjänster till lägre kostnad och ökad kvalitet.

Politiskt ledarskap handlar om att förena ansvar för en stabil ekonomi med att satsa på de åtgärder som gör mest nytta. En stabil ekonomi är ett medel för att säkerställa att inte vår gemensamma välfärd – förskola, skola, äldreomsorg och socialtjänst – ska utsättas för nedskärningar på grund av budgetunderskott. Det är bara med robusta finanser som grund som välfärden får stabila förutsättningar och kan utvecklas för framtiden.

Stockholm ska vara en ekonomiskt hållbar storstad för framtiden. Staden ska ha en budget i balans och långsiktigt hållbara finanser, och skattemedlen ska användas effektivt till största nytta för stockholmarna. God ekonomisk hushållning är en förutsättning för att staden i framtiden ska klara av att möta de krav som morgondagens stockholmare ställer på en effektiv användning av skattebetalarnas pengar.

Skatteuttagets nivå ska prövas mot bland annat den allmänna ekonomiska utvecklingen, skatteunderlagets utveckling samt ambitions- och prestationshöjningar inom kärnverksamheterna. Det är dock eftersträfvansvärt att det – särskilt för personer med låga inkomster – blir mer lönsamt att arbeta, genom att kunna behålla en större del av sin inkomst och få större rådighet över sin hushållsekonomi. Eftersom kommunalskatten tas ut på alla inkomster bör den därför sänkas. Detta måste dock göras i kombination med fortsatta kvalitetssatsningar i välfärden och investeringar i miljö och klimat.

Stadens stora investeringsvolym medför ett ökat ansvar för bolagen med fokus på styrning, effektivitet, kostnadsmedvetenhet och prioriteringar i de stora projekten samt översyn av befintligt bestånd för att identifiera strategiskt lämpliga objekt att avyttra. Det är angeläget med en balans mellan egen finansiering och upplåning så att den finansiella stabiliteten inte äventyras. Det är även angeläget att ersättningsinvesteringar inte trängs ut av nyproduktionsprojekt. Omvärldsfaktorer såsom räntekostnadsnivåer och byggkostnadsutveckling innebär finansiella risker som måste bevakas för att planerade projekt ska kunna genomföras med rimliga avkastningskrav och utan att generera nedskrivningsbehov.

Stockholm använder skattemedlen effektivt till största nytta för stockholmarna

Stadens förvaltning ska vara effektiv och organisationen ska anpassas för att kostnads-effektivt och med hög kvalitet leverera vad stockholmarna har rätt att förvänta sig.

Staden ska vara ett föredöme som offentlig arbetsgivare. Ett målmedvetet arbete för att ta tillvara digitaliseringens möjligheter, kontinuerlig kompetensutveckling av välfärdens medarbetare och effektivare lokalanvändning är också nödvändiga delar i ett politiskt ledarskap som säkerställer att skattebetalarnas pengar används ansvarsfullt och på bästa sätt. Vår politik syftar på så vis i bred mening till att välfärden stärks, samtidigt som det blir mer lönsamt att arbeta och utbilda sig.

För att säkerställa stadens behov av kompetenta och nöjda medarbetare behöver staden kontinuerligt arbeta för att utvecklas som attraktiv arbetsgivare. Staden ska ha ett gemensamt förhållningssätt i arbetsgivar- och utvecklingsfrågor samt utarbeta och genomföra insatser för att säkra chefs- och kompetensförsörjningen. Viktigast för pålitliga och kvalitativa välfärdstjänster, liksom för rättssäker myndighetsutövning, är de som utför arbetsinsatsen. Som arbetsgivare ska staden vara ansvarstagande, med tydliga program för dem som vill utvecklas. Avsatta medel för kompetensutveckling ska användas för att särskilt möjliggöra kompetensutvecklande insatser i verksamheter med stora och angelägna kompetensförsörjningsbehov.

För de som idag har ofrivillig deltid och vill arbeta mer, ska heltid erbjudas och det ska finnas goda möjligheter till kompetensutveckling. Ohälsotal och sjukskrivningar behöver minska genom riktade förebyggande insatser och rehabilitering. Staden ska utreda

metoder för att förebygga och minska ohälsa och sjukskrivningar bland stadens medarbetare genom försäkringslösningar, som genom förebyggande insatser kan upptäcka sjukfrånvarorisker i tidigt skede och därmed förbättra medarbetarnas hälsa.

Chefer har en viktig roll i arbetet för att säkerställa en rättssäker myndighetsutövning och en god arbetsmiljö. Stadens chefer och ledare ska stärkas i sitt ledarskap och chefsförsörjningen säkras långsiktigt. Traineeprogram för akademiker för att locka morgondagens ledare behöver utvecklas och samverkan med lärosätena för den högre utbildningen förstärkas.

Kommunfullmäktiges inriktningsmål och mål för verksamhetsområden

I denna budget för 2019 med inriktning för 2020 och 2021 fastslås tre inriktningsmål för stadens verksamheter. Under respektive inriktningsmål fastslås mål för verksamhetsområdena enligt nedan:

1. En modern storstad med möjligheter och valfrihet för alla
 - 1.1. I Stockholm är människor självförsörjande och vägen till arbete och svenskkunskaper är kort
 - 1.2. Stockholm är en trygg, säker och välskött stad att bo och vistas i
 - 1.3. I Stockholm når barn sin fulla potential då Stockholms skolor och förskolor är de bästa i Sverige
 - 1.4. I Stockholm får människor i behov av stöd insatser i tid präglade av hög kvalitet, evidens och rättssäkerhet
 - 1.5. I Stockholm har äldre en tillvaro som präglas av hög kvalitet, trygghet och självbestämmande
2. En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt
 - 2.1. Stockholm har Sveriges bästa företagsklimat och ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv
 - 2.2. Stockholm byggs attraktivt, tätt och funktionsblandat utifrån människors och verksamheters skiftande behov
 - 2.3. Stockholms infrastruktur främjar effektiva och hållbara transporter samt god framkomlighet
 - 2.4. Stockholm är en modern kultur- och evenemangsstad med en stark besöksnäring
 - 2.5. Stockholm är en hållbar stad med en god livsmiljö
3. En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden
 - 3.1. Stockholm har en budget i balans och långsiktigt hållbara finanser
 - 3.2. Stockholm använder skattemedlen effektivt till största nytta för stockholmarna

Förutsättningar

Samhällsekonomiska förutsättningar

Fortsatt stark internationell konjunktur

Den internationella tillväxten är fortsatt stark. Konjunkturinstitutets senaste bedömning är att global BNP ökar med strax under 4 procent både år 2018 och år 2019. Det finns dock betydande risker i världsekonomin, såsom USA:s alltmer protektionistiska handelspolitik och resultatet av Brexitförhandlingarna. Även Italiens och Turkiets skuldtyngda ekonomier lyfts fram som risker för den framtida utvecklingen.

Högkonjunkturen i Sverige kulminerar 2019

Svensk tillväxt är mycket god trots en avmattning på svensk bostadsmarknad och oro kring global handelspolitik. Konjunkturinstitutet räknar med en BNP-tillväxt i år på 2,6

procent och på 1,8 procent år 2019. Därefter beräknas konjunkturen gå in i en fas med lägre tillväxttal och små förändringar i antalet arbetade timmar. Sysselsättningen har ökat snabbt de senaste åren och sysselsättningsgraden är nu den högsta i EU. Arbetslösheten har också fallit tillbaka och beräknas till 6,2 procent av arbetskraften både i år och nästa år. Samtidigt ökar arbetskraftsbristen och arbetsgivare inom både privat och offentlig sektor har svårt att få tag på personal. Det råder en obalans på arbetsmarknaden mellan arbetsgivarnas krav och de arbetssökandes utbildningsnivå och utbildningsinriktning. Allt fler av de arbetssökande står långt från arbetsmarknaden. Framför allt har andelen med förgymnasial utbildning ökat.

Konjunkturen i Stockholm god men toppen kan ha passerats

Konjunkturen i Stockholm är fortsatt stark och ekonomin fortsätter att växa i god takt. Lönesumman, som är en indikator på den regionala tillväxten, ökade med 5,5 procent under första kvartalet 2018 jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Samtidigt visar handelskammarens konjunkturbarometer, som läser av framtidsstron hos företag och hushåll i Stockholms län, att konjunkturen försvagats under andra kvartalet 2018. Stockholmsbarometern ligger på drygt 99,9, vilket betyder att konjunkturen i Stockholm nu befinner sig på det historiska genomsnittet (100), men betydligt lägre jämfört med läget för ett år sedan (106,2). Handelskammaren gör därmed bedömningen att ekonomin i Stockholm kan ha passerat konjunkturtoppen och att den ekonomiska utvecklingen nu går in i en svagare utveckling. Konjunkturen har framförallt försvagats inom byggsektorn och handeln.

Stockholmsbarometern, 2003 till och med andra kvartalet 2018

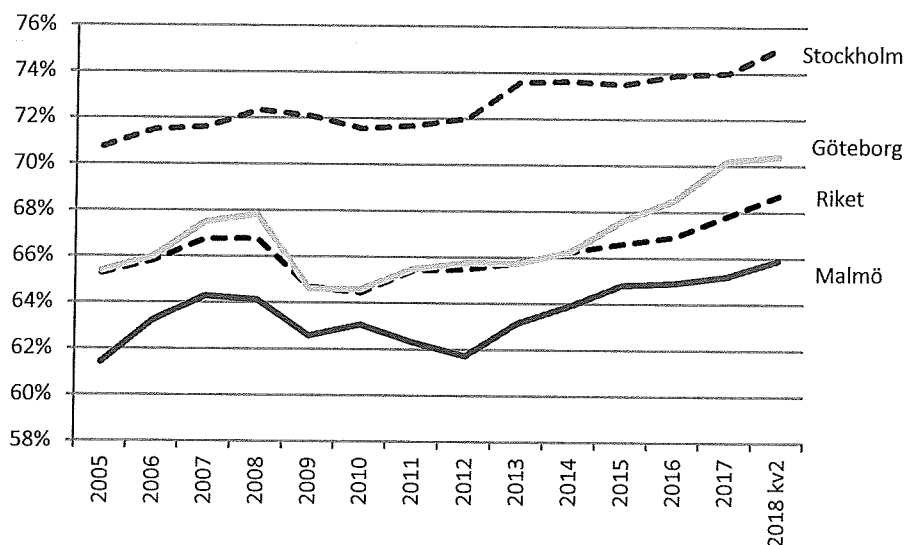
Anm: Barometerindikator baserad på både hushåll och företag i Stockholm. Index, medelvärde = 100. Säsongsrensade värden.

Källa: Stockholms Handelskammare i samarbete med Konjunkturinstitutet.

Fortsatt stark arbetsmarknad med utmaningar

Läget på arbetsmarknaden i Stockholm är fortsatt mycket gott. Antalet sysselsatta i Stockholms stad i åldern 15-74 år ökade med 1,8 procent andra kvartalet 2018, jämfört med motsvarande kvartal 2017. Det motsvarar nära 10 000 fler personer i sysselsättning. Sysselsättningsgraden, som mäter andelen sysselsatta i procent av befolkningen uppgick till 75,1 procent andra kvartalet 2018, vilket är den högsta nivån under hela tidsserien. Av diagrammet nedan framgår att sysselsättningsgraden i Stockholms stad är betydligt högre än i övriga landet och Göteborg och Malmö.

Sysselsatta som andel av befolkningen 15-74 år, storstäder

Källa: SCB/AKU

Även arbetslösheten i Stockholms stad minskar något. I slutet av juli låg arbetslösheten på 5,9 procent enligt Arbetsförmedlingens statistik, vilket är en minskning med 0,2 procentenheter jämfört med juli 2017.¹ Arbetsförmedlingen bedömer att arbetslösheten fortsätter att minska under år 2019. Den största anledningen till det är att antalet nya inskrivna i etableringsprogrammet sjunker framöver, till följd av det minskade flyktningmottagandet.

Det är fortsatt stora skillnader i arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda och grupper med hög respektive låg utbildningsnivå. För utrikes födda personer är arbetslöshetsnivån 13,7 procent, för inrikes födda 2,9 procent. Precis som tidigare år är det dock utbildningsnivån som är den tydligaste skillnaden mellan grupper med hög respektive låg arbetslöshetsnivå. För personer med utbildning på minst gymnasienivå är arbetslösheten mycket låg, medan den är hög för dem som saknar gymnasial utbildning. Det råder en växande obalans på arbetsmarknaden mellan arbetsgivarnas krav och de arbetsökandes utbildningsnivå och utbildningsinriktning. Utbildningsinsatser och anpassade anställningar är därför viktiga för att rusta de arbetssökande.

Budgetens finansiering

Skatteunderlagsutvecklingen

Stadens finansiering bygger till övervägande del på skatteintäkter som i sin tur beror på såväl stadens som rikets skatteunderlag och på det kommunala utjämningsystemet. Den starka tillväxten i den svenska ekonomin de senaste åren har fört med sig en stark skatteunderlagstillväxt. Från och med år 2018 beräknas skatteunderlagets ökning att dämpas och uppgå till 3,7 procent, efter flera år med ökningstal på över 4,5 procent, och den trenden håller i sig under 2019 och 2020. Det främsta skälet till en lägre beräknad skatteunderlagsutveckling är att SKL bedömer att antalet arbetade timmar kommer att utvecklas svagare när svensk ekonomi närmar sig konjunkturtoppen, och minskar 2020 och bara ökar marginellt 2021. Även pensionsinkomsterna ökar i långsammare takt från och med år 2018. Detta motverkas endast i viss utsträckning av att lönerna nu väntas stiga snabbare.

¹ Andel öppet arbetslösa och sökande i program av den registerbaserade arbetskraften 16-16 år.

Olika skatteunderlagsprognoser

Procentuell förändring

	2017	2018	2019	2020	2021	2017–2021
SKL aug 2018	4,5	3,7	3,3	3,3	3,9	20,1
Våpen apr 2018	4,5	3,6	3,9	3,7	3,5	20,8
ESV apr	4,5	3,4	3,5	3,2	2,9	18,8

Källa: SKL

I tabellen ovan redovisas SKL:s senaste skatteunderlagsprognos och regeringens prognos från vårpropositionen. Regeringens prognos visar på en starkare skatteunderlagstillväxt än SKL:s prognos. Ett skäl är att regeringen räknar med att det fortfarande råder högkonjunktur vid utgången av år 2020. SKL:s beräkningar bygger på att den långa konjunkturuppgången i svensk ekonomi bryts 2019 och att högkonjunkturen övergår till ett läge med konjunkturrell balans i slutet av 2020.

Kommunkoncernens investeringar

En viktig förutsättning för att stockholmarna ska kunna bli fler är att nya bostäder och arbetsplatser byggs och att infrastrukturen utvecklas. Det långsiktiga målet i Stockholms stad är att det ska byggas 140 000 nya bostäder till 2030. Därtill kommer investeringar i gator, parker, idrottshallar, förskolor, skolor, gruppboenden och äldreboenden. Staden har därutöver stora åtaganden för medfinansiering av ett antal statliga infrastrukturprojekt med syfte att kunna genomföra angelägna satsningar på väg- och spårtrafiken i Stockholm. Stadens långsiktiga planering för samhällsutvecklingen innebär att ett växande Stockholm på många ställen blir tätare och mer sammankopplat.

Framtida investeringar och investeringsstrategi

Ökade resurser krävs för att finansiera de omfattande investeringar som behövs för att möta stadens befolkningstillväxt. Det ställer krav på prioriteringar i investeringsverksamheten, och en ökad kostnadsmedvetenhet i projekten i syfte att begränsa investeringsutgifterna. Eftersom de finansiella resurserna är begränsade är det angeläget att prioritera mellan stadens framtida investeringsprojekt. Kommunfullmäktige har därför fastställt en investeringsstrategi. Denna har legat till grund för nämndernas/bolagsstyrelsernas 5-åriga investeringsplaner i budget 2019. Stadens planerade investeringsprojekt har samlats, kategoriserats och prioriterats utifrån beslutskriterier som måluppfyllelse, resultatpåverkan, driftskostnadskonsekvenser, projektrisk, projektberoenden och tidsprioritet.

Det är viktigt att tidigt, redan vid utredningsbeslut, översiktligt bedöma lönsamhetspotentialen i investeringsprojekten. Lönsamheten i exploateringarna kommer att vara avgörande för hur många icke lönsamma projekt staden kommer att ha råd med. Staden bör prioritera områden för bostadsexploatering där det finns eller planeras infrastruktur-lösningar. Detta innebär också god ekonomisk hushållning, eftersom det blir möjligt att utnyttja redan gjorda investeringar i väg- och ledningsnät, kommunikationer och till viss del även anläggningar för social service.

Finansieringsstrategi

Det investeringsutrymme som finns att tillgå och som investeringsstrategin tar sin utgångspunkt i är vad det långsiktiga ekonomiska utrymmet medger utan att befintlig verksamhet och andra angelägna behov ska behöva begränsas. Syftet med en finansieringsstrategi är bland annat att ange hur kassaflödet ska styras utifrån en god ekonomisk hushållning.

En viktig förutsättning för att Stockholm ska kunna genomföra investeringsplanen med bibehållen finansiell styrka kommer att vara balansen mellan egen finansiering och upplåning. Investeringar och reinvesteringar i till exempel trafikinfrastruktur, idrottsanläggningar och verksamhetsfastigheter genererar inga direkta intäkter för staden, men däremot ökade drift- och kapitalkostnader. En målsättning är därför att på längre sikt åstadkomma en hög grad av egenfinansiering av investeringarna. Stadens ersättningsinvesteringar ska finansieras med egna medel. Det innebär att ersättningsinvesteringarna kan genomföras utan att stadens ekonomi belastas av räntekostnader.

Lönsamma lånefinansierade investeringar som genererar intäkter som även täcker kostnaderna för drift, avskrivningar och ränta belastar inte resultaträkningen sett över en längre period. Investeringarna och nyupplåningen kommer dock att ha en negativ påverkan på stadens finansiella ställning och soliditet. I och med att stadens kreditbetyg, upplåningskostnad, och på sikt låneutrymme, är beroende av att staden kan uppvisa starka finansiella nyckeltal är det därför viktigt att prioritera även bland lönsamma investeringar.

Investeringsnivå, kapitalkostnader och finansiering

Stadens investeringar leder till årliga drift- och kapitalkostnader som i flera fall överstiger beräknade inkomster/intäkter från investeringarna. Dessutom tillkommer ökade driftkostnader för nya gatu- och parkytor, idrottsanläggningar, bibliotek med mera. För att stadens ekonomi ska vara långsiktigt hållbar och för att utrymmet för befintlig verksamhet och andra angelägna behov inte ska behöva begränsas, har kommunfullmäktige fastställt att kapitalkostnadernas andel av nettodriftkostnader, inklusive kapitalkostnader, långsiktigt inte ska överstiga 7,0 procent. Investeringsnivån måste därför anpassas till en långsiktigt hållbar nivå utifrån de finansiella förutsättningarna. Kommunkoncernens investeringar finansieras med internt tillförda medel från den löpande verksamheten, försäljningsinkomster och utökad/ny upplåning. Ökad grad av lånefinansiering inom kommunkoncernen påverkar såväl kommunkoncernens som stadens soliditet negativt eftersom all upplåning sker genom stadens försorg. En viktig förutsättning för att Stockholms stad ska kunna genomföra investeringsplanen med bibehållen finansiell styrka kommer att vara balansen mellan egen finansiering och upplåning. Staden bör därför sträva efter att bidra med egen finansiering genom att realisera en del av de markvärden som skapas genom planläggning av tidigare oattraktiva områden.

Nämndernas investeringar

Merparten av stadens investeringar är i infrastruktur som gör det möjligt att bygga bostäder. Underlag från nämnderna för kommande år visar en fortsatt hög investeringstakt. Nämndernas planerade investeringsprojekt är grunden till den investeringsplan för stadens nämnder som fastställs i denna budget (se bilaga 3). Exploateringsnämnden redovisar fortsatt höga investeringsnivåer för att uppnå kommunfullmäktiges mål om att planera för 140 000 bostäder fram till år 2030. Inkomsterna från markförsäljningar i samband med exploatering bedöms kunna uppgå till betydande belopp under planeringsperioden. Därmed upprätthålls en hög egenfinansieringsgrad för de strategiska investeringarna. Behovet av ersättningsinvesteringar i stadens byggnader och anläggningar är stort. Flera reinvesteringsprogram med syfte att säkerställa funktionen i stadens infrastruktur pågår. Ersättningsinvesteringarnas andel av stadens totala investeringsvolym bedöms uppgå till cirka 25 procent. Enligt investeringsstrategin ska upplåning och räntekostnader undvikas för det ökande reinvesteringsbehovet. För att uppnå målsättningen om att ersättningsinvesteringarna i sin helhet ska finansieras med egna medel behöver stadens resultat bidra med ett årligt överskott.

Bolagens investeringar

Bolagskoncernens investeringsverksamhet är koncentrerad till fastigheter och infrastruktur. Under de närmsta åren består koncernens investeringar främst av nyproduktion av bostäder, skolinvesteringar och investeringar hos Stockholm Vatten och Avfall. Bolagen planerar för höga investeringsnivåer, där investeringarna totalt till knappt 50 mdkr under den närmsta treårsperioden.

I den expansiva fas där bolagskoncernen befinner sig förutsätter de höga investeringsnivåerna stora krav på genomförandekapacitet hos bolagen. De stora investeringsvolymerna kräver noggrann styrning och uppföljning av projekten. God ekonomistyrning är en förutsättning för ekonomisk stabilitet och att planerade projekt genomförs med rimliga avkastningskrav och utan risk för nedskrivningsbehov. En viktig del är en rimlig balans mellan egen finansiering och upplåning. Det är även angeläget att ersättningsinvesteringar inte trängs ut av nyproduktionsprojekt.

Den höga investeringsvolymen under den kommande perioden förutsätter också att bolagen fokuserar på rimlig och långsiktig avkastning. Ett starkt finansiellt resultat tillsammans med optimerat driftnetto bidrar till detta.

Koncernens bolag planerar för cirka 70 projekt över 300 mnkr under den kommande treårsperioden. Flertalet avser bostadsprojekt men även nybyggnad och utveckling av skolor hos SISAB utgör en stor del av koncernens investeringar. Dessa investeringar genererar ytterligare elevplatser, vilket behövs för att tillmötesgå det efterfrågade behovet av både förskolor och skolor.

Stockholms Hamnars investering i utveckling av en ny hamn vid Norvikudden kommer att pågå fram till år 2020. Bolagets utgifter för projektet minskar under de närmsta åren.

Stockholm Vatten och Avfalls projekt SFA, Stockholms Framtida Avloppsrening, är det enskilt största projektet av koncernens investeringar med ett planerat färdigställande år 2024. Den totala budgeten för projektet beräknas till närmare 9,2 mdkr inklusive aktiverade räntor under byggtiden. Stockholm Vatten har även ett flertal större investeringar inom andra områden, bland annat i ny sorteringsanläggning, befintligt ledningsnät och i utbyggnad av exploateringsområden.

Medfinansiering

För att kunna genomföra angelägna satsningar på väg- och spårtrafiken i Stockholm är staden medfinansiär i ett antal stora statliga infrastrukturprojekt. Under åren 2019–2023 kommer utbetalningarna till medfinansiering att uppgå till cirka 400–500 mnkr per år. Utbetalningarna avser i huvudsak medfinansiering av bussterminalen vid Slussen och utbyggnad av tunnelbanan i enlighet med Stockholmsöverenskommelsen. År 2021–2022 tillkommer utbetalning av förskott till tunnelbaneutbyggnaden om sammanlagt ca 1 mdkr. Förskotten återbetalas när staden uppfyllt avtalat bostadsåtagande. I juni 2017 fattade kommunfullmäktige beslut om avtal och finansieringsplan för utbyggnad av kollektivtrafik i enlighet med Sverigeförhandlingen där Stockholms stad förbinder sig att medfinansiera tunnelbana mellan Fridhemsplan och Älvsjö, en förlängning av Roslagsbanan till City samt spårväg Syd med sammanlagt knappt 3 mdkr. Den första utbetalningen ska enligt finansieringsplanen ske år 2023. Totalt har beslutade åtaganden för staden om sammanlagt 10,1 mdkr skuldförts i enlighet med ingångna avtal.

Krav på god ekonomisk hushållning

God ekonomisk hushållning

Sedan 1992 års kommunallag trädde ikraft har kommuner haft krav på sig att verksamheten ska bedrivas enligt god ekonomisk hushållning. Under år 2000 tillkom balanskravet och under 2013 infördes en möjlighet att använda en resultatutjämningsreserv. Samtliga delar av regelverket ska årligen följas upp i årsredovisningens förvaltningsberättelse.

Finansiella mål av betydelse för god ekonomisk hushållning

Stockholms stad står de kommande åren inför utmaningar som ökade investeringar och kraftigt ökade behov till följd av befolkningsförändringar. God ekonomisk hushållning är en förutsättning för att staden i framtiden ska klara av att möta de krav som morgondagens stockholmare ställer på en effektiv användning av skattebetalarnas pengar för att klara behovet av bland annat vård, skola och omsorg. Därför innehåller budgeten mål för verksamhet och ekonomi samt riktlinjer av betydelse för en god ekonomisk hushållning. Staden har fastställt sex finansiella mål för 2019 som redogörs nedan.

Årets ekonomiska resultat

Årets ekonomiska resultat är det mål som tydligast sammanfattar det ekonomiska läget. Årets resultat kan mätas exklusive jämförelsestörande poster och/eller enligt det kommunala balanskravet. Målet är att stadens ekonomiska resultat enligt balanskravet för 2019 ska uppgå till 0,1 mnkr.

Stadens nettokostnader i förhållande till skatteintäkter

Måttet visar hur stor del av löpande nettokostnader som finansieras med skatteintäkter. Om nettokostnaderna i förhållande till skatteintäkter överstiger 100 procent kan staden tvingas använda det egna kapitalet till den löpande driftverksamheten. Det långsiktigt hållbara målet är att andelen av stadens löpande driftkostnader som finansieras med skatteintäkter inte ska överstiga 100 procent. På kort sikt kan finansieringen vid särskilda satsningar även ske med ändliga resurser, det vill säga stadens positiva finansnetto och utdelning från koncernen. Målet är dock att nettokostnaderna inte ska överstiga skatteintäkterna inklusive finansiellt resultat och utdelning.

Stadens soliditet

Soliditet definieras som det egna kapitalet i relation till tillgångarna. Om soliditeten är hög, har tillgångarna i hög grad finansierats av egna medel och graden av lånefinansiering är låg. Ett mål för soliditeten finns både för staden och för kommunkoncernen. För att få en samlad och komplett bild ska detta mål redovisas inklusive samtliga stadens pensionsåtaganden. Soliditeten ska varken för staden eller för kommunkoncernen understiga 34,0 procent på lång sikt och 30,0 procent på kort sikt. Soliditeten kan enskilda år understiga 34,0 procent. Under planeringsperioden kan dock soliditeten kortsiktigt komma att minska på grund av stora åtaganden för byggnation av bostäder och infrastruktur.

Samband mellan investeringar och ekonomiskt utrymme

Stadens investeringar medför årliga drift- och kapitalkostnader, som i flera fall överstiger beräknade inkomster/intäkter från investeringarna. Sådana projekt motiveras utifrån andra än ekonomiska skäl och belastar stadens löpande ekonomi. Investeringsvolymen måste anpassas efter stadens finansiella resurser, annars kommer utrymmet för befintlig verksamhet och andra nya angelägna behov att behöva begränsas. Det långsiktiga målet för staden är att kapitalkostnadernas andel av stadens nettodriftkostnader (inklusive kapitalkostnader) inte överstiger 7,0 procent.

Budgetföljsamhet

En god budgetföljsamhet är en förutsättning för en fungerande ekonomistyrning och därmed god ekonomisk hushållning. Budgetföljsamhet mäter hur väl den ekonomiska styrningen fungerar mot givna förutsättningar i budgeten.

Budgetföljsamheten mäts som avvikelse i procent, mellan årets prognoser och utfall, inklusive resultatenheternas resultat och kommunstyrelsens tekniska justeringar. För nämnderna görs uppföljningen totalt för driftbudgeten inklusive kapitalkostnader, disposition/avsättning av resultatenheternas resultat och kommunstyrelsens tekniska justeringar. Målet för budgetföljsamheten är att den före och efter tekniska justeringar inte får överskrida 100 procent.

Prognossäkerhet

Prognossäkerhet beskriver förmågan att bedöma avvikelser under året och att vidta åtgärder för att hålla given budget. Prognossäkerheten mäts som avvikelse mellan årets prognoser och utfall, inklusive kapitalkostnader, disposition/avsättning av resultatenheternas resultat och kommunstyrelsens tekniska justeringar.

Målet är att prognossäkerheten i tertialrapport 2, jämfört med utfallet, ska vara högst +/- 1 procent.

Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser

I detta avsnitt beskrivs gemensamma direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser. Direktiven rör prioriterade områden där det finns ett särskilt stort behov av utvecklade processer och samverkan mellan flera av stadens nämnder och bolagsstyrelser.

Styrning och uppföljning

God ekonomisk hushållning är en förutsättning för att staden i framtiden ska klara av att möta de krav som morgondagens stockholmare ställer på en effektiv användning av skatteintäkterna. Stadens förvaltning ska vara effektiv med fokus på kärnuppdragen och organisationen ska anpassas för att kostnadseffektivt och med hög kvalitet leverera vad stockholmarna har rätt att förvänta sig. Stadens stora investeringsvolym medför ett stort ansvar på ansvariga nämnder och bolagsstyrelser att arbeta med fokus på styrning, effektivitet, lönsamhet, kostnadsmedvetenhet och prioritering.

Stockholms stads budget följer stadens integrerade ledningssystem (ILS) som har beslutats inom stadens program för kvalitetsutveckling och som gäller för hela kommun-koncernen. Verksamheterna ska arbeta systematiskt med verksamhets- och kvalitetsutveckling utifrån kunskapsbaserade arbetssätt och metoder. Utgångspunkten är professionell kunskap som ska samlas systematiskt, kunskap från brukare och invånare samt kunskap från forskning. Därutöver behöver också utvecklas fler innovativa miljöer, i synnerhet inom välfärdsområdet, där medarbetare ges incitament och verktyg att omsätta goda idéer i konkreta verksamhetsförbättringar och ökad kostnadseffektivitet som kommer stockholmarna till del. Ett viktigt sätt att få in ny kunskap och nya idéer i stadens verksamheter är att delta i projekt med andra parter, vilket kan ge kompletterande finansiering men även möjlighet att utveckla nya lösningar och främja nya innovationer.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- hålla budget, vilket är en förutsättning för en fungerande ekonomistyrning och därmed god ekonomisk hushållning. Budgetföljsamhet mäter hur väl den ekonomiska styrningen fungerar mot givna förutsättningar i budgeten
- ha en god prognossäkerhet genom att bedöma avvikelser under året och vidta åtgärder för att hålla givna budget. Verksamhetsområden där god prognossäkerhet har varit svår att uppnå ska identifieras, och prioriteras
- beakta och implementera av kommunfullmäktige beslutade styrdokument i verksamhetsplanering och uppföljning
- utveckla sin innovationsförmåga och arbeta systematiskt med att sprida och ta till sig goda exempel på effektiva arbetssätt
- utveckla arbetet med synpunkter och klagomål med fokus på förbättrad återkoppling till stockholmarna, till exempel avseende Tyck till-appen
- integrera ett jämställdhetsperspektiv, där det är relevant, vid beslutsfattande, planering och utförande av verksamheten
- säkerställa att stockholmarna som kommer i kontakt med stadens verksamheter ska behandlas och bemötas likvärdigt och respektfullt

Samverkan för en effektiv verksamhet

Inom stadens verksamheter, och mellan verksamhetsområden i stadsdelsnämnderna, finns en potential för verksamhetsförbättringar och effektiviseringar, bland annat genom förbättrade styr- och arbetsformer, smartare tekniska lösningar, innovationer, systematiska jämförelser framför allt inom välfärdsområdet och investeringsverksamheten samt utvecklad inköpsorganisation. Konsulter ska användas sparsamt och enbart då det är säkerställt att det är det mest kostnadseffektiva alternativet. Genom minskade kostnader för administration, konsulttjänster och en effektivare lokalanvändning används stadens

resurser i enlighet med god ekonomisk hushållning. Kommunfullmäktiges budget för 2019 innehåller därför en generell effektivisering för flertalet av stadens nämnder och verksamhetsområden samt fortsatta krav på utgiftskontroll i stadens investeringsprojekt.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- arbeta kostnadseffektivt med fokus på kärnverksamheten
- använda konsulttjänster endast i de fall då det är säkerställt att det är det mest kostnadseffektiva alternativet
- arbeta för att ha en kostnadseffektiv och ändamålsenlig lokalanvändning för att frigöra lokaler för annan användning, annan förhyrning eller avveckling
- driva drift- och investeringsprojekt med fokus på styrning, effektivitet, både vad gäller ekonomi, men också energieffektivitet, kostnadsmedvetenhet och prioritering

Samverkan för en trygg och säker stad

Att Stockholm är och upplevs som en trygg och säker stad är ett ansvar som sträcker sig över samtliga nämnder och bolagsstyrelser. Arbetet för att stärka kommunkoncernens trygghetsskapande kapacitet är en prioriterad uppgift som ska syfta till ökad trygghet och säkerhet genom förebyggande systematiskt säkerhetsarbete, socialt arbete, riktade insatser och trygghetsskapande åtgärder i den fysiska miljön. Samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska ha en god beredskap att trygga alla som befinner sig i Stockholm vid oförutsedda händelser. Stadens Trygghets- och säkerhetsprogram som ska vara vägledande kommer att revideras under året.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- delta i och utveckla det sociala arbetet och annat förebyggande trygghetsarbete utifrån en genomarbetad analys samt evidens
- under ledning av kommunstyrelsen utveckla en strategisk samverkan i trygghetsarbetet för att effektivt nyttja stadens resurser och sprida kunskap som bidrar till det operativa arbetet
- genom utvecklad platssamverkan förbättra och förstärka samverkan med polis, det lokala näringslivet, civilsamhället och andra relevanta aktörer i trygghets- och säkerhetsarbetet
- utifrån lägesbilder och trygghetsinventeringar tillsammans med polisen och civilsamhället genomföra brottspreventiva och trygghetsskapande investeringar i den fysiska miljön inom det egna ansvarsområdet
- utveckla arbetet mot våldsbejakande extremism utifrån kunskap och forskning inom området. Insatser mot våldsbejakande extremism ska utgå från lokala lägesbilder och konkreta handlingsplaner
- genom kontroll och uppföljning säkerställa att ekonomiska bidrag eller tillgång till lokaler inte går till någon aktör som inte står bakom den demokratiska rättsstatens principer, de mänskliga rättigheterna och jämställdhet mellan kvinnor och män, uppmuntrar eller möjliggör våldsbejakande extremism. Bidrag ska följas upp noggrant och utvärderas av den bidragsgivande nämnden. I samband med beslut om bidrag ska en plan för uppföljning tydliggöras
- upprätthålla en god beredskap för att hantera oförutsedda händelser inom respektive ansvarsområde vilket bland annat innebär att berörda funktioner utbildas och övas kontinuerligt samt att upprätta planer för ledning och kommunikation
- öka verksamhetens robusthet genom åtgärder som baseras på årliga risk- och sårbarhetsanalyser

Samverkan för bostadsförsörjning

Ett kraftigt bostadsbyggande är en av kommunkoncernens mest prioriterade uppgifter och alla nämnder och bolagsstyrelser ska skapa förutsättningar för den höga ambitionen utifrån sina respektive uppdrag och stadens riktlinjer för bostadsförsörjning. Kommunstyrelsen har ett utökat ansvar för ledning och samordning av stadens bostadsbyggande. Målet är att 140 000 bostäder byggs mellan 2010 och 2030 och 70 000 bostäder till 2025. En god och medveten stadsutveckling bidrar till omställningen till ett klimatsmart Stockholm, ökar den sociala hållbarheten och bidrar till ett Stockholms som byggs samman.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- säkerställa och inom staden samordna effektiva processer för en generellt hög takt i bostadsbyggandet och tillkommande samhällsservice
- starta och vidareutveckla större stadsutvecklingsprojekt för att säkerställa ett långsiktigt, stabilt och högt årligt tillskott av bostäder
- planera för en mångfald av boende- och upplåtelseformer där målet för nyproduktion är att det ska råda en balans med lika delar hyresrätter och bostäder/äganderätter
- intensifiera arbetet för att få fram fler bostäder för grupper som staden har ett särskilt bostadsförsörjningsansvar för
- i bostadsexploateringsprojekt pröva om projekten kan innehålla en andel om minst fem procent lägenheter för särskilt boende, med prioriterad inriktning på boenden inom funktionshinderomsorg och socialpsykiatri

Samverkan för en hållbar stadsutveckling

Staden ska planeras ur ett helhetsperspektiv och hållbarhetsaspekter ska genomsyra all planering med fokus på att skapa en fysiskt, klimatsmart och socialt sammanhållen stad. Staden ska långsiktigt växa med bibehållen finansiell styrka, trots att ny- och reinvesteringar behövs ökar samtidigt som högt uppställda hållbarhetsmål ska nås. Översiktsplanens strategi om att satsa på fokusområden och strategiska samband är centralt för att uppnå målen om en socialt sammanhållen stad. Detta ställer krav på förmågan att prioritera i enlighet med stadens investeringsstrategi, fastighets- och lokalpolicyn och stadens översiktsplan.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- arbeta i enlighet med stadens investeringsstrategi och fastighets- och lokalpolicy så att innehavet av fastigheter och lokaler utvecklas på ett sätt som bidrar till att planerade investeringar kan genomföras med bibehållen finansiell styrka och med låg finansiell risk samtidigt som stadens kapacitet och förmåga att tillhandahålla effektiva lokaler utvecklas
- säkerställa styrgrupper för större stadsövergripande projekt med uppgiften att prioritera och leda utifrån ett stadsövergripande perspektiv
- stärka samverkan med externa aktörer och privata fastighetsägare i syfte att säkerställa kommunkoncernens långsiktiga finansiella förmåga att utveckla staden samtidigt som stadens övergripande hållbarhetsmål nås, inte minst inom området samhällsfastigheter
- skapa attraktiva och trygga livsmiljöer genom aktiv fastighetsförvaltning i såväl nyproduktion som reinvestering
- verka aktivt i områden där staden har ett stort fastighetsbestånd för att fler långsiktiga och ansvarstagande fastighetsägare aktivt arbetar för en socialt och ekologiskt hållbar stadsutveckling. Metoder för markanvisningar och planprocess ska väljas för att bidra till social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet

- säkerställa samhällsservice och integrera behovet av förskolor, skolor, omsorgsbostäder, idrottsplatser med mera i ett tidigt skede i planeringen. Ändamålsenliga lokaliseringar ska erhållas till rimliga kostnader för mottagande nämnd, som också ska lämna tydliga beställningar
- arbeta i enlighet med gemensam planeringsinriktning för utbyggnaden av skolor som utarbetats inom ramen för SAMS (samordnad skolplanering i Stockholm), i syfte att säkerställa en framsynt och ekonomiskt hållbar utbyggnad av skollokaler, såväl inom grundskola som inom gymnasiet
- tillvarata den arbetsplatspotential som finns i Stockholms södra delar och stadens fokusområden genom en stadsövergripande styrning och uppföljning av större projekt i enlighet med stadens översiktsplan och investeringsstrategi
- stärka samordning avseende logistik och teknisk infrastruktur i stadsutvecklings- och infrastrukturprojekt, under exploateringsnämndens ledning, mellan berörda nämnder och bolagsstyrelser
- stärka samverkan och helhetssyn kring stadens parker och naturområden inom stadens olika processer för planering, utveckling och förvaltning genom strategisk samordning som leds av trafiknämnden

Klimat- och miljöarbete

Stockholm ska vara fossilbränslefritt senast 2040 och stadens organisation ska vara fossilbränslefri 2030. Klimat- och miljöarbetet är grundläggande för en hållbar stadsutveckling i enlighet med stadens miljöprogram 2016-2019 och *Strategi för fossilbränslefritt Stockholm 2040*. Stadens miljöprogram och klimatstrategi ska under året revideras. I klimatstrategin identifieras utmaningar och genomförandansvar fördelas för att nå målen på kort och lång sikt. Staden behöver möta utmaningarna i samarbete med andra aktörer, framförallt på regional nivå. Den särskilda satsningen på klimatinvesteringar ska påskynda kommunkoncernens insatser för klimatanpassning och minskad klimatpåverkan. Fokus är på åtgärder och insatser som styr mot energieffektivisering, solenergi, hållbara transporter samt klimatanpassningsåtgärder.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- arbeta för en fossilbränslefri organisation 2030 genom att fasa ut användningen av fossil energi i egen och upphandlad verksamhet
- arbeta med att energieffektivisera sina verksamheter så att stadens mål om ökad energieffektivisering uppnås
- delta i planerandet för avveckling av fossil olja för uppvärmning senast år 2025
- arbeta för att användningen av plast ska minska i stadens verksamheter
- säkerställa att målen hållbart resande och miljöeffektiva transporter med minskad biltrafik genomsyrar all stadsutveckling i Stockholms stad, egna och upphandlade transporter samt taxor och avgifter
- initiera projekt och åtgärder med hög klimatnytta och breda synergieffekter, och utnyttja möjligheter till utökad finansiering via stadens särskilda klimatinvesteringssatsning samt externa medel
- utifrån stadens skyfallsmodell prioritera och åtgärda översvämningsrelaterade risker i befintlig och planerad bebyggelse för att reducera stadens sårbarhet
- identifiera andra klimatrelaterade risker såsom värmeböljor och stärk stadens möjlighet att hantera dessa
- integrera dagvattenfrågor och miljö kvalitetsnormer i stadsutvecklingsprocesser
- intensifiera insatserna att nå kommunfullmäktiges mål för insamling av matavfall
- minska kommunkoncernens klimatpåverkan genom ökad andel ekologiska och klimatsmarta livsmedel i verksamheterna
- minska verksamheternas tjänsteresor med flyg

- minska mängden avfall som uppkommer i verksamheterna. Där det är möjligt ska avfallet återanvändas, material- eller energiåtervinnas
- bistå Stockholms Stadshus AB i arbetet med att utveckla Stockholms fjärrvärme med utgångspunkt att de fossila bränslena i kraftvärmeverket i Värtan ska fasas ut, med ambitionen att vara avvecklade år 2022
- öka sin egen solenergiproduktion till 2020 i en takt som styr mot att klara målet i strategin för fossilbränslefritt Stockholm 2040

Samverkan för mottagande av nyanlända

Det sammantagna integrationsarbetet och mottagandet i staden ska skapa goda förutsättningar för nyanlända att snabbt etablera sig på arbetsmarknad, bostadsmarknad och i samhällslivet. Samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta mot samma mål och i god samverkan, med både interna och externa aktörer. I arbetet är det angeläget att stärka nyanlända kvinnors möjligheter till etablering.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- säkerställa en ändamålsenlig organisation och arbetssätt för nyanländas kommunmottagning och etablering
- vidareutveckla de kommunala etableringsinsatserna med syfte att förbättra arbetssätt och erbjuda samhällsvägledning till nyanlända under etableringstiden
- förstärka samverkan med andra myndigheter samt med näringsliv och föreningar
- genom tät intern samverkan hitta platser för och möjliggöra lämpliga akuta boendelösningar i mottagandet
- verka för att nyanlända ges förutsättningar att snabbt etablera sig i Stockholm genom studier och arbete

Samverkan för arbetsmarknad och näringsliv

Stadens arbetsmarknadsinsatser ges till personer som uppbär ekonomiskt bistånd och samordnas av Jobbtorg Stockholm. Samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska bidra till kommunfullmäktiges mål på arbetsmarknadsområdet med fokus på prioriterade målgrupper för att de, utifrån sina förutsättningar, ska ha ett arbete. En styrgrupp för näringslivsfrågor under kommundirektörens ledning leder kommunkoncernens strategiska arbete. En näringslivspolitik ska arbetas fram och ligga till grund för utveckling av stadens näringslivsarbete. Samverkan inom kommunkoncernen samt med näringsliv och andra privata aktörer ska stärkas.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- vidareutveckla möjligheterna till introduktions-, praktik- och lärlingsverksamhet
- bidra till ett ökat antal aktivitetsinsatser, bland annat, Stockholmsjobb, som sänker trösklar till jobb och underlättar inträde på arbetsmarknaden
- ta fram arbetsplatser för Stockholmsjobb där anställningarna ska vara möjliga att kombinera med utbildning, vilket är särskilt prioriterat för unga som saknar gymnasiekompetens
- öka samarbete med näringslivet och andra externa aktörer under samordning av arbetsmarknadsnämnden för att skapa fler möjligheter till praktik eller anställning
- i samverkan med arbetsmarknadsnämnden fortsatt erbjuda feriejobb som är meningsfulla och erbjuder ett första steg in på arbetsmarknaden, för att främja goda och jämlika uppväxtvillkor med särskild uppmärksamhet mot socioekonomiska förhållanden i stadsdelsnämndsområdena

- samverka för att säkerställa ökat företagande, fler arbetsplatser och goda förutsättningar för ett bra företagsklimat och ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv i Stockholm
- underlätta för innovativa och klimatsmarta företag att etablera sig i Stockholm
- utveckla kommunikation och skapa tydliga kontaktvägar och effektiv myndighetsutövning för att underlätta näringslivets etablering och utveckling
- säkerställa att näringslivet ges goda förutsättningar i stadsutveckling och att näringslivets behov tas med i tidigt skede i planeringsprocessen. I stora stadsutvecklingsprojekt ska näringslivsperspektivet stärkas och specifika mål fastställas
- inom sina ansvarsområden främja nyföretagande och start up-verksamhet med prioritet på ytterstaden
- kommunala förvaltningar och bolag ska prioritera att etablera sig i stadsdelar i ytterstaden och staden ska verka för att statliga myndigheter gör detsamma

Innovation och strategiska digitaliseringsfrågor

En hög innovationskapacitet är en förutsättning för att skapa utrymme för nya innovationer som kan säkerställa vår fortsatta välfärd. Staden måste aktivt bidra till att stärka och utveckla innovationsekosystemet och innovationsarenor internt i staden, regionalt, nationellt och internationellt. Innovation är en mycket viktig del i klimatarbetet och för såväl den ekonomiska som den ekologiska hållbarheten.

De strategiska samarbetsformerna mellan staden och regionens lärosäten ska utvecklas i syfte att staden på ett bättre sätt ska kunna tillgodogöra sig den högre utbildningens och forskningens resultat i stadens verksamheter och förbättra stadens kompetensförsörjning. Staden ska också samverka med andra externa aktörer, som näringslivet och övrig offentlig sektor.

Användningen av digitalisering och ny teknik skapar förutsättningar för innovation och ökad tillväxt i Stockholm, men också möjligheter till ökad processeffektivitet och innovationskraft.

Stadens arbete med innovation och digitalisering utgår från stadens innovationsstrategi-strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad och program för kvalitetsutveckling.

Idéslussen är en del i att främja en innovativ kultur där staden uppmuntrar medarbetarna till att ta fram och sprida idéer och goda exempel i det dagliga arbetet. Idéslussen ska också kunna fånga upp de hinder som finns i verksamheterna för att testa, utveckla och genomföra idéerna.

I stadens exploateringsprojekt ska, där så är lämpligt, ny och innovativ teknik prövas.

Digitala arbetssätt ska vara ett sätt att öka effektiviteten inom verksamheterna och på det sättet bidra till att klara kompetensförsörjningen och välfärdens kvalitet. Vid beslut om investeringar i digitalisering ska det alltid finnas ett tydligt effektiviseringsfokus och driftkostnadskonsekvenser ska alltid tydliggöras. Digitalisering ska vara ett hjälpmedel för att lösa konkreta utmaningar, för stockholmarna, för klimat och miljö och inom verksamheterna. Det gäller att identifiera de faktiska problemen och att analysera inom vilka områden digitala lösningar och arbetssätt gör störst nytta. I de fall nämnder och bolagsstyrelser tar fram modeller och gemensamma system ska samråd alltid ske med kommunstyrelsen. Kommunstyrelsen har ett samordnande ansvar för att stödja verksamheterna i digitaliseringsarbetet.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- förbättra metoder för uppföljning och utvärdering av hur digitaliseringsprojekt kan leda till effektivisering och ökad kvalitet
- analysera och redovisa driftkostnadskonsekvenser av digitaliseringsprojekt
- säkerställa att det finns ett effektivt och ändamålsenligt informationssäkerhetsarbete
- delta i "Digital Demo Stockholm" och övriga relevanta samarbetsarenor där nya digitala tjänster testas och utvecklas
- uppmuntra innovationer som leder till ett stärkt klimatarbete och ökad ekologisk hållbarhet
- samverka med andra nämnder och bolagsstyrelser inom innovation och digital transformation i syfte att öka takten inom digital utveckling
- säkerställa införandet av den nya leveransen av stadens gemensamma it-service
- delta i och bidra till nationella och regionala samverkansinitiativ och myndighetssamarbeten i innovations- och digitaliseringsfrågor

Internationalisering och internationellt arbete

Stockholm har under de senaste decennierna utvecklats till en internationell storstad. Kommunkoncernens möjlighet till verksamhetsutveckling förbättras av en internationell utblick där vi lär av de bästa exemplen runt om i världen. Stockholm ska ligga i framkant och vara ett föredöme internationellt när det gäller vårt arbete med miljö och klimatfrågor. Samarbetet i dessa frågor ska stärkas. Internationellt samarbete och utbyte med andra städer skapar ökade möjligheter för att använda resurserna så effektivt som möjligt och öka graden av extern finansiering. Stockholms stad har de senaste åren intensifierat sin internationella verksamhet inom strategiskt viktiga områden, bland annat genom en ny internationell strategi och i en ny EU-policy.

Utöver att stärka kommunkoncernens internationella samarbeten och relationer är ett viktigt steg i internationaliseringsarbetet att relevant information om stadens verksamhet finns tillgänglig på engelska eller andra relevanta språk. Det gäller även information i det offentliga rummet, så som skyltar och övrig information. Detta görs i syfte att underlätta för icke-svensktalande boende och besökare i staden, samt till möjligheten för personer utifrån att ta del av relevant information om stadens verksamhet.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- ta initiativ till att tillsammans med andra städer driva stadens perspektiv i relevanta internationella processer och sammanhang
- bevaka och tillvarata de möjligheter som erbjuds att delta i innovations- och samverkansprojekt som stärker den sociala såväl som den ekologiska hållbarheten som finansieras av EU:s fonder och program
utveckla det internationella perspektivet i sin kommunikation för att kunna kommunicera med fler än bara svensktalande invånare

Staden som arbetsgivare

Stockholm ska vara ett föredöme som offentlig arbetsgivare. Ledarskapet har en viktig roll i att uppmuntra nya idéer och lösningar för verksamheten. För att skapa ett arbetsklimat som främjar innovation krävs en öppen och tillåtande kultur. Staden ska vara en modig organisation som i högre grad lär av, och samarbetar med, andra aktörer, både offentliga och privata.

Stadens medarbetare ska ges utrymme, incitament och verktyg för att omsätta goda idéer i konkreta verksamhetsförbättringar som kommer stockholmarna till del. För att Stockholm ska kunna erbjuda alla stockholmare bra service behöver kommunkoncernen behålla och attrahera medarbetare och chefer med de kunskaper och erfarenheter som

verksamheten kräver och i enlighet med stadens personalpolicy. För att säkerställa behovet av kompetenta och nöjda medarbetare behöver kommunkoncernen kontinuerligt arbeta för att utvecklas som attraktiv arbetsgivare så att kommunkoncernen, över tid, har medarbetare med rätt kompetens och som vill bidra till att verksamheten utvecklas och når uppsatta mål. En sammanhållen lönebildning är central för att undvika löneglidning, uppnå tydlighet och stabilitet och stärka förmågan att, i alla stadens delar och verksamheter, behålla, attrahera, rekrytera och utveckla önskvärd kompetens. En god och hälsosam arbetsmiljö är fri från diskriminering, kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier. I en väl fungerande arbetsmiljö är både personallörlighet och sjukfrånvaron på en sund nivå. Orsakerna till hög personallörlighet eller hög sjukfrånvaro ska vara kända och hanteras såväl kortsiktigt som långsiktigt.

Alla stockholmare oavsett funktionsförmåga ska ha samma möjlighet till delaktighet i samhället. Stockholms stad ska som arbetsgivare bidra till att sänka trösklarna till arbete och verka för vägar till arbete för personer med funktionsnedsättning. Staden ska arbeta för att anställa personer med funktionsnedsättning på alla nivåer, inklusive ledningsnivå, och utveckla arbetsmarknaden för att öka tillgängligheten.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- verka för ett modernt ledarskap präglad av tillit med en öppen och tillåtande kultur
- ha en långsiktig planering för att behålla, utveckla samt rekrytera verksamhetskritisk kompetens
- säkerställa att rutiner för anmälan och utredning av diskriminering, kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier eller repressalier är väl kända av medarbetare och chefer
- stödja arbetet med det systematiska arbetsmiljöarbetet och kommunicera riktlinjer mot kränkande särbehandling, trakasserier, repressalier eller diskriminering
- arbeta med kompetensbaserad rekrytering och säkerställa att kommunkoncernens chefer har god kunskap om rekryteringsprocessen
- prioritera långsiktig kompetensförsörjning för stadens yrkesgrupper med särskild prioritet för de yrkesgrupper där kompetensförsörjningen är som mest angelägen
- prioritera stöd till chefer i det systematiska arbetsmiljöarbetet liksom kompetensutveckling för både medarbetare och chefer för att öka kunskapen om organisatorisk och social arbetsmiljö
- prioritera stöd till verksamheter med hög sjukfrånvaro och/eller hög personallörlighet
- arbeta i enlighet med handlingsplaner för att öka takten i att göra heltid till norm vid nyanställning och erbjuda ofrivilligt deltidsarbetande heltid. Användningen av allmän visstidsanställning (AVA) och andra former av otrygga anställningar ska minimeras och endast användas på sakliga grunder
- arbeta förebyggande och stödjande när medarbetare utsätts för våld och hot vid myndighetsutövning
- prioritera kompetensutveckling inom digitaliseringen för att säkerställa ett brett, effektivt och ändamålsenligt genomslag för digitalisering av stadens verksamheter

Lokalförsörjning

Stadens samlade fastighetsinnehav är omfattande, och berörda nämnders investeringsplaner innehåller flera större fastighetsutvecklingsprojekt. En stadsövergripande fastighets- och lokalpolicy som tydliggör målbilder, spelregler och ansvarsområden, som en

förutsättning för en effektiv lokalhantering, ingår som bilaga till budget. Utgångspunkten är att stadens verksamheter ska bedrivas i ändamålsenliga, moderna och area- och energieffektiva lokaler med hög grad av flexibilitet.

Investeringstakten för ett växande Stockholm innebär stora utmaningar, såväl resursmässigt som organisatoriskt, för att klara behovet av nybyggnad och reinvesteringar inom bland annat samhällsfastigheter, som lokaler för skola och omsorg. Tillgången på mark är också begränsad vilket ger att utbyggnad av viss samhällsservice redan idag delvis behöver ske på privat mark. Detta innebär att staden i ökad utsträckning kan behöva samverka med fler externa aktörer. Precisering av nämnders och bolagsstyrelserns ansvar framgår av bilaga 14, kommunkoncernens fastighets- och lokalpolicy. De olika bidrag som staden ger för höga hyror etc. redovisas i bilaga 6.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- säkerställa stadens kapacitet och förmåga att tillhandahålla effektiva lokaler som är underhållna och ändamålsenliga utifrån verksamheternas behov
- bidra till en aktiv fastighetsförvaltning inom stadens fastighetsbolag och fastighetsförvaltande nämnder för att skapa utrymme för investeringar varvid inriktningen i stadens fastighets- och lokalpolicy ska beaktas
- i planering och byggande säkerställa behovet av erforderliga verksamhetslokaler, till exempel förskolor och särskilda boenden, till rimliga villkor genom förbehåll i markanvisnings- och exploateringsavtal
- i stadsbyggnadsprojekt ha som utgångspunkt ett riktvärde om minst 25 förskoleplatser respektive minst 50 grundskoleplatser per 100 nya lägenheter, då annan planeringsgrund saknas
- öka samplanering vid utbyggnaden av skolor och nya idrottshallar. Aktuella skolor måste i förekommande fall säkras tillgång till sådana idrottshallar under skoltid genom ett separat hyresavtal mellan utbildningsnämnden och idrottsnämnden. Avsteg kan därmed ske från den närhetsprincip som annars gäller vid upplåtelse av idrottshallar under skoltid
- inom ramen för SAMS, i ökad omfattning, genomföra planerad ny kapacitet vid befintliga skolor i syfte att bättre säkerställa genomförbarheten. Samplanering ska ske med idrotts- och förskolelokaler där det finns vinster i ekonomi, resursutnyttjande och genomförandetid. Vid nybyggnadsprojekt bör, om förskola och grundskola samlokaliseras (samma tomt), detta ske genom att förskolan är helt integrerad i skolbyggnaden
- stadsdelsnämnderna/regionerna ska årligen ta fram ett gemensamt förslag till plan för att klara behovet av vård- och omsorgsboende. Arbetet samordnas av äldre- och omsorgsnämnden som bearbetar förslagen och föreslår beslut om åtgärder utifrån en långsiktig bedömning för staden som helhet. Äldre- och omsorgsnämnden ska även beakta behovet av seniorbostäder. Planen ska godkännas av kommunstyrelsen och är vägledande för nämnderna gällande förändringar av äldreboendebeståndet. Kommunfullmäktige ger enligt planeringen nämnderna uppdrag om igångsättning av konkreta utbyggnadsprojekt.
- Stadsdelsnämnderna/regionerna ska årligen ta fram en plan för att klara behovet av särskilt boende för personer med funktionsnedsättning enligt LSS och SoL. Arbetet samordnas av socialnämnden som bearbetar förslagen utifrån ett stadsövergripande perspektiv. En samlad plan ska därefter godkännas av kommunstyrelsen som är vägledande för nämnderna

Upphandling och inköp

Stadens upphandlings- och inköpsverksamhet ska främja valfrihet, kostnadseffektivitet, miljö och klimat och social hållbarhet. Samarbete med externa aktörer för att säkerställa tillgång till tjänster av hög kvalitet ska vidareutvecklas. Kommunkoncernen gör årligen

inköp av varor och tjänster för cirka 32 mdkr. Som offentlig aktör är det viktigt att använda offentlig upphandling och inköp som ett medel för att driva samhällsutvecklingen i hållbar riktning i enlighet med *Stockholms stads program för upphandling och inköp*. Arbetet förutsätter en hög grad av samverkan och kommunstyrelsen har en samordnande och stödjande roll. Vidare har arbetsmarknadsnämnden ett särskilt ansvar att erbjuda stöd vid användning av sysselsättningsfrämjande krav i upphandlingar.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- säkerställa att införandet av kategoristyrning, gemensamma arbetssätt, processer och systemstöd får effekt i organisationen tillsammans med projekt *VINST (Verktyg för inköp i Stockholms stad)*
- säkerställa att direktupphandlingar genomförs i enlighet med LOU och stadens riktlinjer för direktupphandling vad gäller konkurrensutsättning, seriositetsprövning och dokumentation
- säkerställa att stadens upphandlingar används som ett medel att kvalitetsutveckla verksamheterna samt driva utvecklingen i innovativ och ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar riktning
- säkerställa att stadens upphandlingar är marknadsmässiga, konkurrensneutrala och säkerställer hög kvalitet och kostnadseffektivitet
- förbättra metoder för att tillvarata den potential som finns för anbud från små företag i offentlig upphandling, för sund konkurrens och ökad innovation
- utveckla mått och mätmetoder för att bidra till minskad klimatpåverkan genom stadens upphandlingar
- tillse att man har tillräcklig kompetens för att kunna kravställa, genomföra och följa upp upphandlingar
- arbeta för att ställa krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning i livsmedelsproduktionen, motsvarande svensk nivå, i stadens upphandlingar

Skattesats

För år 2019 föreslås att en kommunal inkomstskatt utdebiteras med kronor 17,74 per skattekrona.

För år 2019 föreslås en utdebitering av begravningsavgiften med 6,5 öre per skattekrona.

Stockholm den 14 november 2018

Anna König Jerlmyr

Kommunstyrelsens förslag till kommunfullmäktige

1. Förslaget till budget 2019 och inriktning för 2019 och 2020 för **Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser** godkänns.

Resultatbudget

Mnkr	Budget 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Verksamhetens intäkter	8 159,3	8 474,3	8 637,5	8 858,5
Verksamhetens kostnader (-)	-49 662,4	-50 823,8	-50 913,8	-51 058,6
Avskrivningar (-)	-1 291,5	-1 412,7	-1 540,9	-1 641,1
Central medelsreserv (-)				
Oförutsedda behov	-764,3	-619,6	-619,6	-619,6
Prestationsreserv	-737,4	-653,9	-1 502,9	-2 052,9
Anslagsfinansierad del av pensioner/arbetsgivaravgifter m.m.	-1 144,4	-1 320,6	-1 353,6	-1 469,0
Verksamhetens nettokostnader	-45 440,7	-46 356,3	-47 293,3	-47 982,7
<i>Relativförändring</i>		2,0%	2,0%	1,5%
Skatter	47 682,5	48 889,2	50 517,1	52 504,5
Begravningsavgift	199,8	180,1	186,9	195,2
Inkomstutjämning	-3 726,5	-3 936,7	-4 066,0	-4 224,3
Kostnadsutjämning	-498,2	-739,4	-746,4	-753,6
Regleringspost	-173,5	421,6	671,0	602,8
Generellt statsbidrag	294,3	231,6	0,0	0,0
Införandebidrag	0,0	0,0	0,0	0,0
Fastighetsavgift	1 189,2	1 208,1	1 208,1	1 208,1
LSS-utjämning	-1 257,4	-1 448,9	-1 462,7	-1 476,7
Verksamhetens resultat	-1 730,5	-1 550,7	-985,3	73,3
Finansiellt resultat (exkl. utdelning)	51,6	56,2	64,8	64,8
Utdelning Stockholms Stadshus AB	1 700,0	1 500,0	1 050,0	600,0
Disposition/avsättning begravningsfond	-21,0	-5,4	-12,2	-20,5
Resultat efter finansiella poster	0,1	0,1	117,3	717,6
Förändring av redovisat eget kapital	0,1	0,1	117,3	717,6

Investeringsplan

Mnkr	Budget 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Investeringsutgifter	-8 223,7	-8 491,0	-7 975,4	-7 488,4
Investeringsinkomster	720,0	965,0	850,0	850,0
Centralt redovisade investeringsmedel (-)	- 600,0	- 400,0	- 400,0	- 400,0
Nettoinvesteringar (-)	-8 103,7	-7 926,0	-7 525,4	-7 038,4
Finansiering investeringsplan				
Förändring av eget kapital	0,1	0,1	117,3	717,6
Avskrivningar	1 291,5	1 412,7	1 540,9	1 641,1
Försäljningsinkomster	200,0	200,0	200,0	200,0
Upplåningsbehov	6 612,1	6 313,2	5 667,2	4 479,7
Summa finansiering investeringsplan	8 103,7	7 926,0	7 525,4	7 038,4
Netto	0,0	0,0	0,0	0,0

Stockholm Vatten och Avfall AB

Ägardirektiv för 2019-2021

Bolagets mål

Stockholm Vatten och Avfall AB ska med fortsatt tydlig miljöprofil säkerställa leverans av hälsosamt och gott vatten till hushåll och verksamheter i Stockholm och ombesörja avloppshantering av god kvalitet med så liten miljöpåverkan som möjligt. Bolaget ska arbeta för att kunna öka återvinningen av näringsämnen från avloppshantering utan att miljöbelastningen ökar.

Bolaget ska medverka till en effektiv och hållbar avfallshantering och återvinning i staden för att uppnå målet om resurseffektiva kretslopp.

Avgifterna för allmänna vattentjänster ska sättas på en nivå som motsvarar och säkerställer en långsiktigt hållbar finansiering av verksamheten, det vill säga för säker dricksvatten- och avloppshantering och ökat underhåll av VA-nätet.

Bolagets uppgifter

Bolaget levererar dricksvatten och renar avloppsvatten i Stockholms stad och Huddinge kommun, samt ansvarar för avfallshanteringen i Stockholms stad. Bolagets ansvar omfattar också att äga och sköta ledningsnäten för vatten och avlopp, samt pumpstationer och vattenreservoarer i Stockholm och Huddinge. Bolaget ska även driva stadens miljöstationer och ansvara för Stockholms återvinningscentraler.

Ägardirektiv 2019-2021

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska bolaget

En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt

- delta i planeringen för ett växande Stockholm i nya stadsdelar utifrån behov av teknisk infrastruktur
- hålla ihop stadens kommunikation med insamlingssystemen och verka för ökad fastighetsnära insamling och insamling i offentlig miljö
- stärka stödet till nämnder och bolagsstyrelser i syfte att intensifiera matavfallsinsamlingen och effektivisera avfallshanteringen
- arbeta för att minska stadens sårbarhet på kort och lång sikt i ett klimat i förändring och bistå kommunstyrelsens arbete med klimatanpassning
- arbeta med att säkra stadens långsiktiga dricksvattenförsörjning
- arbeta för ökad informationsspridning med syftet att alla stockholmare ska förstå och delta i stadens arbete för en bättre miljö inom vatten och avfall
- långsiktigt minska klimatpåverkan genom att effektivisera energikrävande processer och minska utsläpp av klimatgaser från verksamheten
- delta i arbetet med att ta fram lokala åtgärdsprogram för rent vatten för att uppnå god ekologisk och kemisk status
- utveckla kompetens inom sjörestaurering, speciellt övergödning, inför genomförande av lokala åtgärdsprogram för god vattenstatus
- tillsammans med andra myndigheter utveckla och intensifiera arbetet så att stadens mål om lokalt omhändertagande av dagvatten uppnås enligt dagvattenstrategin
- arbeta förebyggande med att förhindra översvämningar i byggnader vid häftiga skyfall

- följa och stimulera utvecklingen av miljöanpassade och kostnadseffektiva åtgärder inom avfallsområdet, bland annat genom arbetsmiljö och miljöstyrande taxor
- fortsätta arbetet med mobila avfallslösningar för ökad servicegrad gentemot medborgarna
- ansvara för övergripande samt riktad information och rådgivning i avfallsfrågor för att öka återvinningsgraden och uppmuntra återbruk
- uppföra, utveckla och äga infrastrukturen för en sorteringsanläggning för matavfallsinsamling och eftersortering av hushållsavfall i Högdalen
- verka för ökad biogasproduktion
- säkerställa markanvändningen för stadens återvinningscentraler samt undersöka möjligheterna att öppna ytterligare stadsnära sådana med målet om minst ett återbruk i varje stadsdel
- ansvara för driften av Glashuset som center för information om stadens miljö- och klimatarbete
- ansvara för sopsugsanläggningar på stadens mark i nyproduktionsområden
- intensifiera ansträngningarna för att nå stadens energieffektiviseringsmål genom att genomföra energieffektiviseringsåtgärder och andra utsläppsminskande åtgärder
- tillsammans med exploateringsnämnden, trafiknämnden och stadsbyggnadsnämnden utgå från riktlinjerna och åtgärdsområdet vid planering och projektering av dagvattenhantering vid nybyggnad och större ombyggnationer
- i samarbete med trafiknämnden och stadsdelsnämnderna klargöra ansvarsfrågan i avtal, för olika typer av dagvatten- och vattenanläggningar
- arbeta med att utveckla kommunikation, service och tillgänglighet gentemot brukare och kund
- inrätta en avfallsrådgivning för fastighetsägare, bostadsrättsföreningar och företag
- bistå med mobila dricksvattenfontäner vid evenemang

En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden

- delta i stadens digitaliseringsarbete och i samverkansavtalet med KTH
- bidra till stadens arbete med En smart och uppkopplad stad
- delta i arbetet med Digital Demo inom sitt verksamhetsområde i syfte att genom digital teknik möta samhällsutmaningar som staden står inför
- utveckla lösningar för kunder att följa och minimera sina avfallsmängder och förenkla tillgång till tjänster hos bolaget
- utveckla sina rutiner vid upphandling, övergång av kontrakt, och krisplanering gällande avfallshanteringen

Stockholm Vatten och Avfall AB	2018	2019	2020	2021
Resultat efter finansnetto, mnkr	63	99	51	29
Investeringar, mnkr	2 328	3 186	3 360	3 886

Kommunfullmäktiges indikatorer

KF:s mål för verksamhetsområdet	Indikator	KF:s årsmål 2019	KF:s årsmål 2020	KF:s årsmål 2021
1.1 I Stockholm är människor självförsörjande och vägen till arbete och självförsörjning är kort	Antal tillhandahållna platser för feriejobb	9 000	9 000	9 000
	Antal ungdomar som fått feriejobb i stadens regi	9 000	9 000	9 000
	Antal tillhandahållna platser för Stockholmsjobb	1 050	1 100	1 100
1.2 Stockholm är en trygg, säker och välskött stad att bo och vistas i				
Obligatorisk bolagsindikator				
	Andel genomförda åtgärder inom ramen för RSA	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse
2.1 Stockholm har Sveriges bästa företagsklimat och ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv				
Obligatorisk bolagsindikator				
	Andel upphandlad verksamhet i konkurrens	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse
2.3. Stockholms infrastruktur främjar effektiva och hållbara transporter samt god framkomlighet	Andel miljöbränsle i stadens etanol- och biogasfordon	86%	87%	88%
2.5. Stockholm är en hållbar stad med en god livsmiljö	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system	100%	100%	100%
	Andel farligt avfall i hushållsavfall	0,12%	0,10%	0,08%
	Andel matavfall till biologisk behandling av förväntad uppkommen mängd	50%	60%	70%
	Antal av 15 utvalda ämnen som uppvisar sjunkande eller oförändrade halter i slam	15	15	15
	Årlig energiproduktion baserad på solenergi (MWh)	3 150 MWh	3 650 MWh	4 400 MWh
	Köpt energi (GWh)	1 735 GWh	1 690 GWh	1 650 GWh
	Mängden hushållsavfall per person	468 kg/pers	466 kg/pers	464 kg/pers

KF:s mål för verksamhetsområdet	Indikator	KF:s årsmål 2019	KF:s årsmål 2020	KF:s årsmål 2021
3.2. Stockholm använder skattemedlen effektivt till största nytta för stockholmarna	Andel upphandlade avtal där en plan för systematisk uppföljning har tagits fram	87%	90%	90%
	Aktivt Medskapandeindex	82	83	83
	Index Bra arbetsgivare	85	86	86
Obligatorisk bolagsindikator				
	Sjukfrånvaro	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse
	Sjukfrånvaro dag 1-14	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse	Tas fram av styrelse

Följande aktiviteter ska leda till att kommunfullmäktiges mål för verksamhetsområdet och inriktningsmål uppnås

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Stockholm Vatten och Avfall AB ska i samarbete med trafiknämnden ta fram en strategi för att genom innovationer och en god stadsmiljö öka återvinningen och minska nedskräpningen. (2.5)	2019-01-01	2019-12-31
Stockholm Vatten och Avfall AB ska stärka stödet till nämnder och bolagsstyrelser i syfte att intensifiera matavfallsinsamlingen och effektivisera avfallshanteringen (2.5)	2019-01-01	2019-12-31
Stockholm Vatten och Avfall AB ska ta fram en plan för Glas-husEtt och hur miljö- och VA-information ska utvecklas för framtiden. (2.5)	2019-01-01	2019-12-31

Kommunstyrelsens förslag till kommunfullmäktige

28. Förslaget till mål och ägardirektiv för 2019-2021 för **Stockholm Vatten och Avfall AB** godkänns.

Utdrag ur kommunfullmäktiges protokoll den 12 december 2018, § 9

Beslut

1. Kommunfullmäktige avslår förslagen till beslut under särskild proposition.
2. Kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.